

БАДРИДДИН ҲИЛОЛИЙ

Шоҳ ва Тағо

ОҒАҲИЙ ТАРЖИМАСИ

ҒАФУР ҒУЛОМ
НОМИДАГИ
АДАБИЁТ ВА САНЪАТ
НАШРИЁТИ

Тошкент — 1974

БУ ҚИССА ТАРЖИМАСИНИНГ ВОИСИ

Эй хирадманди дониш оварлар,
Мен маҳзунга ёру ёварлар,

Менки огоҳлар маҳидурмен,
Ҳам лақаб бирла Огаҳийдурмен.

Кўргузуб лутф кулбам ичра етинг,
Сўнгра мендин бу қиссани эшитинг.

Ки мен нотавону ожизу зор,
Неча кун эрди эдим бемор,

Хизрдек ушбу ҳол аро ногоҳ,
Бошим узра етушти маҳрами шоҳ

Бистари заъф уза мани кўрди,
Касалим лутф кўргузуб сўрди.

Деди: «Ердин туруб сабукбор ўл,
Шаҳ майи лутфи бирла саршор ўл.

Ранжинг эмди видоъ қилди санго-
Ки, бу дам дардинго етушти даво.

Яъни айлаб шаҳинг санго шафқат,
Амр қилди букун ажаб хизмат.

Турубон чуст боғла маҳкам бел,
Урубон сафҳаю қаламга эл.

Таржима қил китоби «Шоҳу Гадо»
Ки муаллифдурур Ҳилолий анго.

Форси лафз ила эрур манзум,
Аҳли атрок аро эмас мафҳум.

Турк алфози бирла айла баён,
Назм баҳридин ўл гавҳарафшон.

Нусханинг вазни бирла маснавий эт,
Борча байтини баҳри маънавий эт».

Мен бўлуб ушбу муждадин хушқол,
Кўргузуб изтиробу истиъжол.

Ушбу хизмат қилурға юз урдим,
Сафҳа рухсориға қалам сурдим.

Хомаи ибтидо сурарди мунго,
Қўйдим от таржимани «Шоҳу Гадо»⁵.

Чунки доно мусаннифи онинг,
Назм қилғон муаллифи онинг,

Ҳарна сўзким қилиб турур таҳрир,
Байт бар байт айлодим тақрир.

Борча сўзким дедим, онинг сўзидур,
Мен демайким, дегон онинг ўзидур.

Гўйе мен онинг тилидурмен,
Тутғоли хомани элидурмен.

Қилди бу сафҳаға сурорда қалам,
Сабаби назми бу навъ рақам.

БУ МАСНАВИЙ НАЗМИНИНГ САБАБИ

Бир кун ичраки, эрди фасли баҳор,
Вазн аро бирдек эрди лайлу наҳор.

Бир чаман ичра бир неча фозил,
Тузубон мажлис ўдилар хушдил.

Бўлубон ҳар бири суҳаноро,
Нуктадонлиғ қилдилар даъво.

Бириким эрди зеббахши нукот
Тилобон гунчани қилурни пот.

Деди: «Кўр, барги гулни гунча аро,
Гунбази сабзи пуршафақ де анго...»

Бири дедики: «Гар эсанг бино,
Тўла гулранг май била мино».

Бири қилмай деди дарангу сукут:
«Бўлди феруза ҳуққаи ёкут»

Хам манинг табъима бу нукта ёқиб,
Дедим ул лаҳза гунча сори боқиб:

«Бир лаби гунчаю рухи гулгун,
Ишқ ичра эрур вале пурхун».

Мажлис аҳли қилиб манго таслим,
Кўргузуб офарин била таъзим.

Дедилар жумла: Офарин сўзингга,
Боби маъни очуқдурур юзингга».

Ой дилар борча соҳиби тасниф,
Ҳама шеъримни қилдилар таъриф.

Маснавийда бири эди машҳур.
Ул фан ичра ўзига кўп мағрур.

Лек. фани газални билмас эди,
Фикрига ҳеч майл қилмас эди.

Деди ул: «Гарчи бебадал келди,
Лек билган иши газал келди.

Маснавийдин анго хабар йўқтур,
Ушбу фандин анго асар йўқтур».

Чун анго шеърдин йўқ эрди завқ.
Маснавийни газалдин айлади фавқ

Бил: газал — ганж әрур, маоний — дур,
Бұлди ул ганж ушбу дурдин пур.

Кимки айтур газални софу равон,
Маснавийдур онго бәсе осон.

Ким берур сўзда жон нечукки Масеҳ,
Ожиз әрмас деса каломи фасеҳ.

Баҳрдин улки ўткой ўйлаки барқ-
Қачон ўлғой баҳор селида гарқ.

Улки ўт жойидур нечукки шарар,
Бир шарар гар анго етар не зарар.

Сўнгра ул хайл аросидин мен чуст,
Чиқибон боғладим белимни руст.

Бозуи ҳимматим қавий қилдим,
Саъй ила фикри маснавий қилдим.

Дедим ул фикр аро ўзимга-ўзим:
«Яхшироқ ишқ сўзи бўлса сўзим,

Негаким олам ичра сарто-сар,
Ишқ сўзи улусгадур хуштар».

Бўлди гаҳ дерга хотирим майли,
Ҳоли Мажнуну қиссаи Лайли.

Дегали гоҳ айлар эрдим ёд,
Зикри Ширину Хусраву Фарҳод.

Гаҳ демакни кўрар эдим лойиқ.
Хусни Узрою рағбати Вомиқ.

Ҳеч бири жазмига очилмай роҳ,
Ушбу тараддуд аро эдим ногоҳ.

Ҳотифе деди: «Рағжи беҳуда —
Чекмойин, ўзни тутғил осуда.

Чунки бу уч арўсга домод,
Эрди Мажнуну, Вомиқу, Фарҳод.

Кўйғил оройиши арўс этма,
Гуфтгўи канору бўс этма.

Гар етурсанг арўсга домод,
Бергосен ному нангни барбод.

Ишқ бил лойиқи арўс эрмас,
Коми нафсу канору бўс эрмас.

Ишқдур нозанин ўғулларга-
Ки, сафо бергуси кўнгулларга.

Парда кейнида чун эрур макнун,
Ким билур: қиз эрур ва ё хотун.

Зулфдур гарчи зеби маҳрўлиқ.
Чашмбанд ўлғою сияҳрўлиқ.

Зулф бўлғойму тори кокулча,
Қачон ўлғуси сабза сунбулча.

Орияти ҳусн гар кўнгулни олур,
Орият бориб охир ор қолур.

Ушбу ҳолатда эрди ким бори,
Манга айларга мақсад изҳори.

Яна бир ҳотифе этти бўйла нидо-
Ки: «Дегил достони «Шоҳу Гадо».

Қиссаи Шоҳни баён қилди,
Ҳоли Дарвешни аён қилди.

Икави қиссасини айлаб адо,
Деди: «Бу қисса оти «Шоҳу Гадо».

Яна дедики: «Эмди мен сори боқ.
Тут бу сўзимга ҳуш бирла қулоқ.

Санга мандин эрур бу сўз талқин-
Ки дема васфи Хусраву Ширин.

Ед қил бу ҳикояти мавзун,
Лек ёд этма Лайлию Мажнун.

Эшит ушбу ҳикояти гарро
Қилмағил васфи Вомиқу Узро.

Бикри хилватсарои фикр будур
Сурури жумла аҳли бикр будур.»

Айлади жилва тахти узра мақар,
Қил ризо кўзи бирла онга назар.

Жуз қабули назарни ул тиламас,
Узга фану ҳунарни ул тиламас.

Борча ишдур назар саодатидин,
Ком ҳосил назар шарофатидин.

Ушбу номамни номи эт, ёраб,
Номалардек кироми эт, ёраб.

Токи бир аҳли дил мун кўрсун,
Назари илтифоти еткурсун.

Ул назардин бу топсун ондоқ қадр-
Ки мунго толиб ўлсун аҳли садр.

Фикрида Огаҳийға бер қувват,
Токи субҳу масо қилиб журъат.

Еткуруб хизматин ниҳоятига,
Восил ўлсун шаҳи иноятига.

«шоҳу гадо» достонининг ивтидоси

Бу куҳан қисса айлаган тоза,
Сўз юзига бу навъ урар роза-

Ки бор эрди қадим бир Дарвеш,
Росткеш эрдию вафоандеш.

Алами рўзгор анго еткон,
Жисмини ғам юки заиф эткон.

Жумлаи қайддин бўлуб озод,
Ишқ қайдиға лек эди муътод.

Сөйри күхү, водню, ҳомун,
Мисли Фарҳоду Вомиқу Мажнун.

Ишқға майли онинг эрди тем,
Тилида ишқ сўзи эрди мудом.

Ногаҳ бир кун қазодин ул Дарвеш,
Одативинг хилофин айлади кеш.

Ёр жавру жафосига чидамай,
Ҳам рақибни изосига чидамай,

Ишқ кўйидин ўзни қилди йироқ,
Роҳат айвони ичра кўйди оёқ.

Кўнглидин дард ила ғами кетти,
Урнига ишрату фараҳ етти.

Тилидин айру тушти зикри ҳабиб,
Кўнглидин маҳв бўлди фикри рақиб.

Офият кунжида бўлиб шодон,
Шукр этар эрди лаҳза-лаҳза аён.

Гар қилиб эрди тарки меҳнати ишқ.
Кўнглида лек эди муҳаббати ишқ.

Ишқнинг гарчи меҳнати кўбдур,
Кўнгул ичра муҳаббати кўбдур.

Ложарам деди ошиқи содиқ-
Ки, яна бўлмоқ истаса ошиқ.

Бўлмайин ошиқ ўйла дилбарга-
Ки урар таъна меҳри ховарга.

Иши бўлғай ҳамиша меҳру вафо,
Қилмағой ошиқиға жавру жафо.

Истабон бўйла ёрни ҳар дам,
Урар эрди талаб йўлиға қадам.

Туну кун тинмади оёқу кўли,
Токи бир боғ сори тушти йўли.

Очилиб боғ чеҳраси гул-гул,
Сочилиб онда турраи сунбул.

Чеҳраи гулгулида сунбуллар,
Ҳалқасидин аён бўлуб гуллар.

Сабзалар Хизрдек бўлуб пайдо,
Айламиш чашмалар қироғида жо.

Лолалар доғ ўлуб пиёласидин,
Нашъа топиб пиёла лоласидин.

Наргис айларга дафъи ранжи хумор,
Нисфи норунж олиб кафиға баҳор.

Гул топиб онда бўйи боди сабо,
Кўнглак айлаб нишот бирла қабо.

Бор эди боғ ичинда бир манзар,
Осмон гунбази била ҳамсар.

Моҳи нав бошидин ўтуб тоқи,
Чархи гардон эшики туфроқи.

Фаршининг икки хишти шамсу камар,
Бириси сийм эрур, бириси зар.

Томи остида айламакга нишот,
Тўшомиш соя ҳар тарафга бисот.

Икки лаби жўйиға бўлуб хандон,
Шакли дандонадин анга дандон.

Боғни ул Гадое сайр этти
Токи ул манзар олдиға етти.

Кўрди мактаб экон нечукки биҳишт,
Дару деворидур абирсиришт.

Ваҳ, на мактабки, рашки бўстондур,
Неча гуллар била гулистондур.

Мактаб аҳли жамоли нурафзой,
Уйлаким ҳар бириси бир тўлин ой.

Бирига шакл зулфу, қадду, даҳон,
Алифу лом, мим берди нишон.

Бир қошу қадин аён айлаб,
Сирри нуну вал қалам баён айлаб.⁵

Келди вашшамс ул бирисига рўй,
Бўлди валлайл ул бирисига мўй.

Ушбу мактабга бўлса ҳар киши хос,
Уқур алҳамди кўргузуб ихлос.

шоҳ ҳуснининг таърифи ва гадонинг савсли
ва шоҳнинг жавоби

Сарвар ул хайл аро эди бир моҳ,
Балки иқлими ҳусн узра шоҳ.

Лақаби Шоҳу ўзи шаҳзода,
Хўблар хайли ичра озода.

Шўх чашмики зоҳир этса нигоҳ,
Халқни айлар эрди хонасиёҳ.

Сарв қаддики зоҳир этса хиром,
Бўлур эрди асири хосу ом.

Ул кўз олдида маст бўлгон чоғ,
Кўрунуб сурма бир қаро туфроғ.

Тушубон чехраси уза кокул,
Кўргузуб ёсамин уза сунбул.

Тўкулуб шаҳд ҳар табассумидин,
Жон топиб халқ ҳар такалумидин.

Қадди узра қошин тамошо қил,
Сарв уза зоғнинг ики пари бил.

Хаста дилларга жон суйи лабидур,
Мавж ул сувга тавқи габгабидур.

Оғзидин зоҳир эрмас элга нишон,
Сўз адамдин бўлур улусга аён.

Оғзини йўқ демаки, бели доғи йўқ,
Икави ҳам хаёл этар чоғи йўқ.

Лек сўзлар чоғида афсунсоз,
Хурдадон эрдию суханпардоз.

Кўрубон бу сифат шамойил анго,
Бўлди Дарвеш кўнгли мойил анго.

Юзига кўзни айлабон нигорон
Бўлубон турди волаю ҳайрон.

Шоҳ дедики: «Тарк айлама хуш,
Қил такалум, мунингдек ўлма хамуш.

Бўлса ҳар мушкилинг санинг дарҳол,
Тил очиб они мендин айла савол».

Ушбу сўзни Гадон ҳожатманд,
Эшитиб Шоҳдин бўлуб хурсанд.

Сўрдиким: «Недур, эй шаҳи офоқ,
Улки ҳам жуфт келдию ҳам тоқ».

Шоҳ деди: «Юзима назар қилғил,
Сўргонинг ики эгма қошим бил-

Ки икав жуфту иттифоқдурур,
Хўблиқ ичра лек тоқдурур».

Деди Дарвеш: «Онинг жавоби будур,
Хурдадонлар раҳи савоби будур.»

Шоҳ деди: «Очиб не навъ китоб,
Уқудинг бу сифат саволу жавоб?»

Деди Дарвеш: «Кўрмадим варақе,
Варақ ичра ўқумадим сабақе.»

Гарчи йўқ баҳрае савод манго,
Уқумоқдур вале мурод манго.

Чун кўзумдур саводдин холи,
Юз қаролиқ эрур онинг холи.

Доим айларман орзу ўқумоқ.
Жону кўнглумда жустужў ўқумоқ».

Баски Шоҳ эътиқоди том эрди,
Алифу бе ёзиб анго берди.

Бўлди Дарвеш майлининг бири юз,
Деди: «Ераб, ўзинг ишимни туз».

Тутубон бош қўл ила йиғлади зор-
Ки, бу ишқ ичра ўлгомен нечор.

Тутса ошиқни дўст бир дилбар,
Тонг йўқ ошиқга ошиқ ўлса агар.

Гарчи Дарвеш зўфунун эрди,
Раҳнамунларга раҳнамун эрди.

Тутуб илкига тахтаи таълим,
Қўйди ёр оллида сари таслим.

Хурдабин кўбдурурки охири кор,
Тифлдек мактаб ичра тутти қарор.

Ушбудур ишқи зўфунунга вирд-
Ки, қилур устодни шогирд.

Ишқ агар дарс дерга юз ургой,
Тахта устод узра синдургой.

Чун Гадо саъй этиб сабақга аён,
Шоҳга гаҳ-гаҳ боқар эди пинҳон.

Анга гар тушса Шоҳнинг назари,
Ул назар айлар эрди ўзга сари.

Гарчи ошиқ эрур хароби назар,
Анго йўқтур ва лек тоби назар.

ТИРА КЕЧАДА ГАДО ҲОЛИНИНГ ИНАРҲИ

Ҳар қачон ул нигори сарвандом,
Қилса мактабдин уй сориға хиром.

Асру Дарвеш ўлуб паришонҳол,
Уз-ўзига дер эрди бўйла мақол:

«Сенсиз эй беназир жонона,
Бўлдим атфол ичра девона.

Зиндалик мўжиби малолимдур,
Лавҳу курси гувоҳи ҳолимдур.

Сансизин ушбу дафтари хома,
Ҳам сияҳқору ҳам сияҳнома.

Кўзларинг шавқи бирла нуқтаи зод,
Йўқки, ташқари чиқти дийдаи сод.

Сод кўздин гар эрмас эрса йироқ,
Нега коғаз киби бўлубдур оқ?

Дол туррангдин айрудур бадҳол,
Қаддининг хамлиғи ангадур дол.

Син лабинг ҳасратин чекиб пинҳон,
Лабига маҳкам айламиш дандон.

Сенсизин шин киби чекиб бош коф
Қилғуси сийнани шикоф-шикоф.

Бўлсам ар қоф жониби нигарон
Келур андоқки кўҳи Қоф гарон,

Тинмайин сенсиз, эй маҳи мавзун,
Наъл доғ ўлди, нун нуқтаи нун.

Бу сифат ҳарфлар дебон ҳар дам,
Ер эди лаҳза-лаҳза ғуссаю гам.

Бўлуб устозинг шукуҳи зиёд,
Тифллар айлаган чоғи фарёд,

Ул ҳам ул хайл аро бўлуб гирён,
Қўшулуб айлар эрди оҳу фиғон.

Ҳар қачон оҳи ошиқона била,
Йиғласа дер эди баҳона била-

Ки: «Эрурмен бу кишвар ичра гариб,
Бўлгон анвои дарду гусса насиб.

Уз диёримни ёд айлармен,
Мундин афгону дод айлармен».

Гар яна мактаб ичра келса Шоҳ,
Тарк этар эрди тез нолаю оҳ.

Айтур эрди неча ҳикоятлар,
Булажаб қиссаю ривоятлар.

Айламакдин гараз сўзини зиёд,
Эрди Шоҳ хотирини қилмоқ шод.

Ошиқ улким бўлуб фараҳафзой,
Ерининг хотирида гутгой жой.

Чун келиб кеча зулмат ўлди зиёд,
Шоҳу атфол бўлдилар озод.

Қолди мактабда ёлғуз ул Дарвеш,
Кечадек тирарўз ҳам дилреш.

КЕЧА УЗОҚЛИКИДИН ДАРВЕШНИНГ НОЛА ҚИЛГони ВА
СЎНГИ КУН ШОҲ ИЛТИФОТ ҚИЛИБ ОНИНГ
САРВАҚТИГА КЕЛГони

Чун ёрим тун эдию тира жаҳон,
Деди Дарвеш тортиб оҳу фиғон-

Ки: «Бу тундур недин узун, ёраб?
Зулмати беадад фузун, ёраб?»

Гўйиё бу кеча тутилмиш ой,
Е кўнгул давриду р фалакфарсой.

Ҳеч шаб мундоқ эрмас эрди сиёҳ,
Учти бу тун, магарки, машъали моҳ?»

Дуддин тўлди гунбази гардон,
Равзана йўқ чиқорға дуд равон.

Сарбасар ер-юзи қаро бўлди,
Масканим тира қок аро бўлди.

Етти, ваҳ, йиғламоқдин оғзима жон,
Қилмади субҳ оғзи кулгу аён.

Неча юз минг кеча қўшулмишдур,
Жонима борча қосид ўлмишдур.

Бўлуб огоҳ чарх бу ғамима,
Кийди нили либос мотамима.

Қилмади субҳ бу кеча мени ёд,
Охир, эй мурғи субҳ, қил фарёд.

Бу кеча кўс ноласи камдур,
Кўз ёшимдин магар анго намдур?

Мақари бонг субҳидин лаби паст
Е фиғонимдин ўлди бонги паст».

Ушбу ҳол ила нотавон Дарвеш,
То тонг отғунча бор эди дилреш.

Чунки тонг булбули наво қилди,
Меҳр ўтиға нужум ёқилди.

Асари меҳр кўкдин ўлди аён,
Чашма пайдою, қатралар пинҳон.

Меҳр нили фалакдин ўлди фош,
Нил суйидин урди Юсуф бош.

Даҳрдин борча зулмат ўлди ниҳон,
Жилвагар бўлди чашмаи ҳайвон.

Турди яъники Шоҳ уйқудин,
Бориб уйқуси чашми жодудин.

Бошиға қўйди кажкулоҳи вафо
Эғнига кийди зеб бирла қабо.

Солибон кокилин янгоқи уза,
Еткуруб зулфини сақоқи уза.

Боғлабон мўйдек белига камар,
Қилиб олдида ҳусн элин чөкар.

Қўйди мактаб сори бўлуб куррам,
Юз туман нозу ишва бирла қадам.

Йўлига кўз Гадо очар эрди,
Ашки гуҳарларин сочар эрди.

Токи ул сарвиноз ўлуб пайдо,
Қилди ҳуснига даҳр элин шайдо.

Чун Гадо кўрди ул хужаста жамол,
Ҳушидин бориб ўлди ошуфта ҳол.

Иши афғону изтироб ўлди,
Йиқилиб беҳуду хароб ўлди.

Ҳоли ўзга бўлур эди ҳар дам,
Хабари йўқ эди ўзидин ҳам.

Шоҳ кўруб ушбу беқарорлиқин,
Ожизу нотавону зорлиқин.

Келиб олдиға деди: «Ҳолинг айт,
Мақсадинг не, дею, хаёлинг айт».

Лутф ила борча ҳолини сўрди,
Сўнг бориб ўз ерида ўлтурди.

Чунки ўлтурди ўз маконида,
Жой берди Гадоға ёнида.

Баски бир-бирга эрдилар мойил,
Рўй барўй туттилар манзил.

Бир-бири ҳолини билур эдилар,
Бир-бириға назар қилур эдилар.

Ҳар қачон Шоҳ Гадоға қилса назар,
Меҳри кўнглиға айлар эрди асар.

Ўзига они ҳамдам этмак учун,
Деди: «Мандин Гадо сабоқ ўқусун.

Демосун мендин ўзгалар сабақин,
Езмасун мендин ўзгалар варақин.

Қўйса ҳарфига ҳар киши бормоқ,
Кескамен бормоқин онинг ботроқ.

Тахтасига кишики чекса рақам,
Тигим айлар онинг қўлини қалам».

Ушбу сўзларни Шоҳ чу қилди тамом,
Уз қошида Гадога берди мақом.

Чунки таълимига Шоҳ очти тилин,
Ул йўқ этти бошу оёқу элин.

Шоҳ, алиф, деса, ул дер эрди: дол.
Йўқ алар фарқин эткали анга ҳол.

Шоҳ бўлмай малулу беозарм,
Айтур эрди сабақ мулойиму нарм.

Шоҳ улким қилурда бахшойиш,
Тобғой ондин гадолар осойиш.

Хосса шаҳларки кўргузуб гайрат,
Олдилар мулки маънию сурат.

Айлабон расми меҳру лутф аён,
Қилдилар халқ мушкилин осон.

Лек ул шаҳлар илгидин минг дол-
Ки, қилиб дамба-дам жафони ёд.

Тўкадурлар гадолари қонин
Оладурлар муҳиблари жонин.

Ҳар нафас жавр ўтин қилиб сўзон,
Ишқ аҳлига куйдурурлар жон.

Чун яна шом бўлди зулматкеш,
Қолди ҳижронга мубтало Дарвеш.

Чунки қилди бу мактаб атфоли,
Тахтани ювуб сиёҳдин холи.

Килки зарринини спехри давон
Лавҳи феруза узра сурди равон.

Уйқудин мактаб аҳли турдилар,
Ҳама мактаб сори юз урдилар.

Қилди мактабни борча манзилгоҳ,
Йўқ эди лек олар орасида Шоҳ.

Тифллар жониби боқиб Дарвеш,
Узига дер эди бўлуб дилреш:

«Бор эрур борча, лек ёрим йўқ,
Мақсади жони беқарорим йўқ.

Узга келди, ёр келмайдур,
Кўзума ҳеч бири илмайдур.»

Шоҳга бор эди чу бир ҳамзод,
Эрди ҳусн ичра мислдин озод.

Гарчи кичик биродар эрди анго,
Ҳусну хулқи баробар эрди анго.

Ҳама вақт эрди Шоҳга воқифи ҳол,
Ҳамдаму ҳамзабон маҳу сол.

Чун Гадо сабру тоқати кетти,
Анго ҳоли дилин баён этти-

Ки: «Недин кечка қолди букун Шоҳ,
Гамидин рўзгорим ўлди сиёҳ,

Офтобимга бўлди не воқеъ-
Ки, бошим узра бўлмади толеъ.

Уйқуға ёки зердаст ўлди,
Е майи ноз бирла маст ўлди.

Е кеча ўлтуруб экон бедор,
Йўқса то чошт уйқу не даркор».

Ушбу сўзда эдики келди Шоҳ,
Бўлди ул гуфтугўйдин огоҳ.

Рашки келдики ошиқи бедил,
Узгалар жониби эрур мойил.

Деди дилтанг ўлуб онинг ишига?
«Ошиқ ўлмоқ недур ики кишига?»!

Эй дарифо, ажаб хато қилдим-
Ки, бу бешармга вафо қилдим!

Бу Гадода гар ўлса эрди вафо,
Дарбадар бўлмас эрди олам аро!

Дарбадар итда ҳеч вафо йўқтур,
Дарбадар бўлмоғон гадо йўқтур.

Бандалик қилса банда ҳар кишига,
Киши олмас боқиб бу навъ ишига-

Ки иниси сори итоб айлаб,
Дер эди танг бўлуб хитоб айлаб:

«Саъйинг эрмоствурур фузун мендин,
Бас, недин келгосен бурун мендин».

Гаҳ анго таън ўқин урор эрди,
Гаҳ уруб тошқори сурор эрди-

Ки: «Сен эмди келурга боғлама бел,
Мен келай мактаб ичра ё сен кел!»

Гаҳ қаламни ер узра тошлар эди,
Гаҳ йиртиб варақни тошлар эди.

Олдиға сафҳани чекиб ҳар ён,
Чехрасин қилур эди пинҳон.

Тонг эмас рашк ёри содиқдин,
Кўб ўлур ёр рашки ошиқдин.

Хўблар фитнаю гами ҳар дам,
Ошиқиға етар ўзига ҳам.

Шоҳга бордур Гадоси фикри мудом,
Хўжанинг бандасиға майли тамом.

Қўйди Дарвеш ерга шарм ила бош,
Деди: «Бу лаҳза ўлсам эрди кош.

Бўлмишам ёр оллида маъюб,
Бу тирикликдин ўлганим эди хўб.

Бор эрур гарчи нуктадон асру,
Бор эрур лек бадгумон асру.

Ваҳ, экон толим азалдин ёмон,
Бўлмишам ҳолима ўзим ҳайрон.

Чун гуҳар истабон узатдим даст,
Берди санги ҳаводис анго шикаст.

Истадим жон топорға оби ҳаёт,
Олди жоним насиб ўлуб зулумот.

Чун кеча бўлди Шоҳи нек қадам,
Яна мактабдин этти азми ҳарам.

Сўрди айлаб инисидин тафтиш-
Ки: «Санга не деди ҳамул Дарвеш?»

Ул қилиб қиссани тамоми баён,
Шоҳға ҳол аслин этти аён.

Шоҳ чун ҳол аслини билди,
Раҳм Дарвеш ҳолиға қилди.

Қосиде қойдаким барои худо,
Ёр оллида ҳолим этса адо.

То боқиб мўжаро адосиға,
Яна қасд этмагай Гадосиға.

ШОҲНИНГ ГАДОҒА ИТОВ ҚИЛҒОНИДИН ПУШАЙМОН
БУЛУВ, ЯНА ИЛТИФОТ ҚИЛҒОНИ

Чун яна меҳр чарх уза юрди,
Кўнглидин Шоҳ меҳри бош урди.

Кўргузуб меҳр лутфу шафқат ила,
Борди Дарвеш уза хижолат ила.

Кеча то субҳ онинг ғамин ер эди,
Гунча ёнглиғ кулуб юзига деди:

«Келди дарвешпеша сардорлар,
Авлиё хайлию паямбарлар.

Шоҳларким жаҳон ародурлар,
Ҳама дарвешга гадодурлар.

Эмди ул яхшиким бажид бўлсоқ,
Шоҳу Дарвеш муттаҳид бўлсоқ».

Шаҳ чу лутф айлади ниҳоятсиз,
Меҳри Дарвеш бўлди ғоятсиз.

Бўлубон мактаб аҳли воқифи ҳол,
Гуфтуғўға тил очтилар атфол.

Дедилар бир-бирига ҳолатни
Қилдилар фош бу ҳикоятни.

Тифллар гарчи фитнагардурлар,
Ашкдек шўху пардадардурлар.

Кимсаким тифлга дегой зорин,
Қасд ила фош айлагай розин.

Етти Дарвеш сўзи олам аро,
Бўлди расво жамиъи одам аро.

Пандгўлар маломат айладилар,
На маломат, аломат айладилар.

Лозими ишқ жуз маломат эмас,
Ҳеч ошиқ иши саломат эмас.

Бу маломатга, эй кўнгул, бўл шод,
Ҳам саломат гамидин ўл озод.

ГАДО ИШҚИДИН РАҚИБ ХАВАР ТОПИВ ГАДОНИНГ
ШОҲ ХИЗМАТИДИН МАҲРУМ ВУЛҒОНИ

Йўқтурур олам ичра ҳеч ҳабиб-
Ки, онинг бўлмағой изида рақиб.

Ҳар қачонким ҳабибни дерлар,
Утрисида рақибни дерлар.

То киши жондин ойру бўлмоғуси,
Ул балодин даме қутулмоғуси.

Шоҳға бор эди бир ўйла Рақиб-
Ки, онинг таври, тарзи эрди ажиб.

Эди бошдин оёқи шиддату қаҳр,
Кўзлари косаси тўла эди заҳр.

Ғазаб эрди ҳамиша хўйи онинг,
Кўрмагон эрди кулку рўйи онинг.

Халқи оламга берголи озор,
Олам ичра ул эрди каждуму мор.

Бовужудеки мунча шиддату қаҳр,
Мири бозор эдию, шаҳнаи шаҳр.

Ҳокими жумла хосу ом эди ул,
Шаҳ нигоҳбони субҳу шом эди ул.

Топмағой эътибор сифла даме,
Кўрмагай ихтиёр сифла даме.

Ҳосили қисса улки, ул бадкеш,
Билди не ишда эрконин Дарвеш.

Бўлди итдек ҳамиша хасми Гадо,
То они ул эшикдин этти жудо.

Чун они Шоҳ эшикидин сурди,
Посбонликда ўзи ўлтурди.

Чунки бўлди бу навъ ул монёв,
Бўлди Дарвеш меҳнати зоёв.

Ложарам бўйла айлади тадбир-
Ки, кеча қилгой ул тараф шабгир.

Борса рози аён ўлур кундуз,
Яхшироқдур тун урса ул сори юз.

Кечада ошкора бўлмас айб-
Ки, кечадур жаҳонга пардаи гайб.

Кечадин гар аён ўлур зулмот,
Ойдур ул зулумот ичра оби ҳаёт...

Бир тун алқисса йўлга юз урди,
Шоҳ кўйига шавқ ила юрди.

Тани — бемор, сийнаси — ғамнок,
Дили мажруҳ, дийдаси — намнок.

Ҳар қадамда кўйиб ер узра бошини,
Тўқор эрди нечукки сел ёшин.

Урубон сийнасиға ғамдин санг,
Қоқор эрди магарки табли жанг.

Ҳар нафас тортар эрди ўтлуғ оҳ,
Даҳрни айлар эрди оташгоҳ.

Еткуруб ёр кўйига ўзини,
Суртубон остониға юзини.

Дер эди: «Остони Шоҳ будур,
Дилу жонимға қиблагоҳ будур.

Ҳар киши бу тарафға кўйса қадам,
Таним ўлсун ғубори, жоним ҳам».

Кўрди ҳар итни Шоҳ кўйи аро,
Шердек зўрманд эдию қаро.

Меҳрқешу вафонишон эрди,
Шоҳ эшикида посбон эрди.

Онго дедики: «Эй вафопарвар,
Жумла аҳли вафо аро сарвар.

Ер кўйида мени ҳазиндин эшит,
Сен анго иту, лек мен санго ит.

Панжанг ўлмуш хино билан гулгун,
Манга ул навъким дили пурхун.

Кафи пойинг эрур чу нақши нигин-
Ки, нигинингда жумла рўи замин.

Неча тирноғинг олурда шикор —
Гул киби сурху, тез ўйлаки хор.

Кечалар ўғриларга монёъсен,
Туну кун бир сўнгакка қонёъсен.

Қуйруғинг шакли бордурур қуллоб-
Ки, чекар кўнглум айлабон бетоб».

Бу сифат неча сўэлар этиб фош,
Кўйди йиглаб ул ит оёқиға бош.

Ул кеча даҳр рашки гулшан эди,
Егду кундин зиёда равшан эди.

Хайли анжум била сипехри барин,
Гулшан эрди тўла гули рангин.

Жирми маҳ косан панир эрди,
Кўчалар борча жўи шир эрди.

Сояи бед, моҳтобу шамол,
Ул сифатким болиқлиғ оби зилол.

Равшан эрди маҳ тамом ул тун,
Сайр этиб Шоҳ ҳавои бом ул тун.

Бомнинг бир лабида ўлтурди,
Ногаҳон ўз Гадосини кўрди.

Ки тўқуб қон ёшин юзига кўзи,
Кўнгрониб дер эди ўзига ўзи:

«Кетди қўлдин ишим, не ишдур бу,
Оллоҳ, оллоҳ, нечук равишдур бу?!»

Тобакай сийна пора-пора қилай,
Вой, юз войким, на чора қилай?!»

Чок-чок этти хотирим дами тиг,
Ҳайф-ҳайфу туман даригу дариг.

Оҳ, бу шум толеимдин оҳ,
Воҳ, бу умри зоеъимдин, воҳ.

Мен менулким, тилаб висол ила жон,
Олди жонимни меҳнату ҳижрон.

Мен менулким, ёқиб чироғи умид,
Шаби ҳижронда қолмишам жовид.

Мен менулким, чекиб ғами ҳижрон,
Кўрмойин базми васл бердим жон.

Орзудур висоли ёр манго,
Йўқтурур ўзга кору бор манго,

Ўлмасам ушбу орзуда агар,
Тонгла мундин бўлур ишим бадтар».

Шоҳ чу кўрди онинг бу зорлиқин,
Паст айларга беқарорлиқин.

Деди: «Қил сабр, изтироб этма,
Ема андуҳ, кўб шитоб этма.

Негаким эмди мен учакда мудом,
Чиқибон маскан айлагум лаби бом.

Ҳам кабутар мудом учургоймен,
Ҳам тамошо мудом кўргоймен.

Сен ҳам атрофдин мени кўргил,
Хотирингга сурур еткургил».

Эй хуш ул дамки, дўст бўлғой ёр,
Раҳм ошиққа айлагай изҳор.

Толиби васлиға бўлуб толиб,
Кўнгли бўлғой мудом анго роғиб.

КАБУТАР ХАЙЛИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ ТАМОШО
УЧУН ҚАСР БОМИГА ЧИҚМОҚИНИНГ МАЪРИФАТИ

Субҳ чун тўкти донан анжум,
Ҳайати дом қилди гардун гум.

Эти парвоз мурги зарринбол,
Чарх-чарх узра урди беэҳмол.

Қасрнинг боми узра чиқти Шоҳ,
Уйлаким чарх боми устига моҳ.

Турфа бом, нечукки боми фалак,
Келди хайли кабутар анда малак.

Сув тўла коса меҳри равшан анго,
Бордур анжум сочилғон арзан анго.

Шоҳ қўлиға етишмак истаб дом,
Кўзларин очти шавқ бирла тамом.

Шоҳ узра кабутар айлаб давр,
Қуш Сулаймон уза пар ургон тавр.

Учубон боши узра айлона,
Уйлаким шамъ узра парвона.

Борча бошдин оёки нақшу нигор,
Уйлаким нав арўси зевардор.

Баъзи кўҳну баъзи шсрози,
Сурагин кўргон эл ебон бози.

Баъзи ҳудо, баъзи хуштанидур,
Садқаси халқ жонию танидур.

Баъзи чинию баъзи бағдоди,
Жону дилларда майлию ёди.

Баъзи кўк, баъзи сурмаранг бўлуб,
Кўргон эл ақли маҳвранг бўлуб.

Баъзининг ранги маллаю оқ бош,
Эврулуб эл кўзида шавқида ёш.

Ҳама суврат аро нечукки пари,
Телбавор тушса ҳар киши назари.

Ҳама айлаб ҳаво уза тайрон,
Кимки боқса анго бўлур ҳайрон.

Жамъ ўлуб осмонға учқон чин,
Кўрунуб элга ҳайъати парвин.

Чунки фарёд этиб кабутарбоз,
Берди илкида оғзидин овоз.

Шоҳ илкига олди чанбари дом,
Урди юз қатла наъра беором.

Ғараз ушбу фиғонидин амдо,
Ул эдиким, эшитиб ул шайдо,

Ёр кўйи ҳаримиға еткой,
Юзининг меҳрига нигоҳ эткой.

Шоҳ ишидин Гадо эди огоҳ,
Гўшадин айлар эрди Шоҳға нигоҳ.

Жону дилдин қилиб дуосини,
Дер эди этибон саносини:

«Эй кўнгул мубталой доминг ўлуб,
Жон қушининг мақоми боминг ўлуб,

Кўнглум анда асири қайдингдур,
Мунда жоним шикори сайдингдур.

Муҳтарам кўйинг ул сифатки ҳарам,
Бордур андоқ мунинг кабутари ҳам.

Кош мен ҳам кабутар ўлсам эли,
Соҳиби бол ила пар ўлсам эди.

Айланиб қасринг узра субҳу шом,
Бўлур эрдим бошингга садқа мудом.

Чиқди кўнглумдин ўйла дуди оҳ-
Ки кабутарнинг ўлди баъзи сиёҳ.

Баски оқти кўзимдин ашки умед,
Бўлди ул хайл ичида баъзи сафед.

Баъзининг рангиким эрур жигари,
Жигарим қонининг эрур асари.

Баъзиси маст, баъзи ранги мул,
Ҳам эрур булбулу алар ҳам гул.

Баъзининг рангин ашким этти қизил,
Парларини гувоҳи ҳолим бил.

Буки чашми кабутаринг гулгун,
Бўлди ҳама оёқлари пурхун.

Йиғлади қон кўзи бу ҳолимга,
Оёқи ботди ашки олимга».

Ул Гадо ҳоли бу эди то шом,
Шоҳ ҳам этмиш эди учакда мақом.

То кўруб ҳар дам они ул мискин,
Топғой озурда хотири таскин.

Айни ишқ ила Шоҳи некўхисол,
Ошиқига боқар эди ҳама ҳол.

То агар ишқбоз бўлмаса шоҳ,
Қачон ўлғай Гадосидин огоҳ.

Ё агар хўбу дилнавоз ўлғай,
Доим ошиқга ишқбоз ўлғай.

Бир неча кунки, шаҳзодаи аср,
Чиқибон маскан этти боми қаср.

Қаср сори уруб Гадо доғи юз,
Дару бомига солур эрди кўз.

Шоҳ наззорасидин олғали ком,
Боқар эрди ҳавога субҳу шом.

Ўзга ер сори ҳеч боқмас эди-
Кӣ, онга ҳеч нимарса ёқмас эди,

Боқғонидин ҳавога волаю маст,
Онго эл деди офтобпараст.

То Рақиб онглабон ҳамул аҳвол,
Шоҳга деди: «Бўлмағил эҳмол!»

Тангридин бу Гадо эди навмид,
Қибла бўлмиш мудом онга хуршид.

Йўқ мусулмонки сарфи кофирдур,
Куфри онинг улусга зоҳирдур.

Ичиб ул чоғ ул Гадо савганд,
Деди: «Тангрики йўқ онго монанд.

Зоти хуршид ишқ анго лойиқ,
Ҳама зарроти кавн анго ошиқ.

Ўтрусида онинг ҳижоби йўқ,
Зотидин ўзга офтоби йўқ.

Борча элға ҳамул дам ўлди аён-
Ки қилур ул парастииши яздон.

Сўнгра юз урди кўйи Шоҳ сори,
Остони жаҳонпаноҳ сори.

Лек «Мажнун!» дебон они атфөл,
Кўрубон онда ўзга турлук ҳол.

Югурар эрдилар дебон пайваст-
Ки: «Қаён борди офтобпараст».

Қилса ҳар кун Гадо сари оҳанг,
Урмоқ учун бошиға ҳар дам санг.

Қўпориб ушбу остон тошини,
Ерор эрди уруб онинг бошини.

Токи тош захмидин топиб озор,
Тутмасун Шоҳ кўйи ичра қарор.

Баски атфол отти тош анго,
Бўлди мажруҳ чашму бош анго.

Таиғ ўлуб меҳнату машаққатдин,
Қочғали азм этиб заруратдин.

Шаҳрдин тошқариға юз урди,
Бир бузуқ ичра ўзни еткурди.

Чун бузуқ ичра айлади маскан,
Чок қилди танида пираҳан.

Гар меи ўлдим бу пираҳанни нетай,
Улук эрмас эсам кафанни нетай.

Сочти бошиға дамба-дам туфроқ-
Ки, бошим туфроқ остида хушроқ,

Ўзига тирноқ олмоқ этмади кеш,
То онинг бирла кўксин эткой реш.

Бошидин сочин олмади яксар,
Балки бошдин анго йўқ эрди хабар.

Бориб ўздин гаҳи, келур эди гаҳ,
Бахтидин айлар эрди бу шиква-

Ки: «Бошим бурна кўкка еткурдинг,
Сўнгра ерга они недин урдинг-

Ки, манго лаҳза вафо қилдинг,
Сўнг недин жавр ила жафо қилдинг;

Ҳаққо, жавру жафо бу навъ ўлгай,
Боракалло, вафо бу навъ ўлгай».

ДАРВЕШНИНГ КАБУТАР БОЛИГА НОМА ВОҒЛАВ ШОҲ
ЖОНИБИГА РАВОНА ҚИЛҒОНИ

Шоҳнинг бир кабутари бор эди,
Учубон қасри узра ўйноқ эди.

Паст қолиб сипеҳр поясидин,
Баҳра олиб ҳумой соясидин.

Қилибон қулуқига пайдо шавқ,
Қумри оллида солди бўйнига тавқ.

Хизматиға қанот очиб шаҳбоз,
Соясида қилур эди парвоз.

Бир кун ул ҳудҳуди ҳумоюнфар,
Баски урди ҳавода болу пар.

Чустлик бирла сайр этиб офоқ.
Шоҳ қасридин ўзни солди йироқ.

Қилибон юқориға майл аён,
Ўйлаким эл кўзидин ўлди ниҳон.

Ўзини чарх қасридин ошуруб,
Ўйнабон бир неча муаллақ уруб.

Сўнграким ер сори қараб ушти,
Ул Гадо бошиға келиб тушти

Бўлди боши онинг фалакфарсо-
Ки, ҳумо сояси етушти анго.

Деди: «Бошимдур ошённингго
Қатра ашким — обу донингго»,—

«Етмасун, деб, анго зарар ногоҳ»,
Соқлади синасида ўтлуғ оҳ.

Ул кабутар била ҳамул маҳзун,
Бўлди андоқки қушлару Мажнун.

Сўнгра ондин қўлига олди қалам,
Ҳасбу ҳолини айламакка рақам.

Шарҳи бемеҳрии замон эткой,
Номае Шоҳ сори равон эткой.

Рақам этти гаму фироқини,
Шарҳи андуҳу иштиёқини.

Ошиқ эткоч кўнгул ўтини рақам,
Ёнса ул ўт била не айб қалам?

Чун олиб қўлга сафҳаю хома,
Ёзди зулми Рақибидин нома.

Риштаи жон бирла чирмоб чуст,
Ул кабутар париға боғлади руст.

Айлади Шоҳ жониби ирсол,
Учуб ул етти Шоҳга филҳол.

Мурғи руҳи Гадо ҳам очти қанот,
Онга ҳамроҳ Шоҳга еткой бот.

Уқуғоч Шоҳ арзи ҳоли Гадо,
Қилди шаҳр ичра ушбу навъ нидо.

Ки: «Ҳама халқ ўқу ё олсун,
Шаҳрнинг ташқорида йиғнолсун.

Ҳам тамошо қилурга пиру жувон,
Борча бўлсун ҳамул тарафга равон.

Уқчилар хайли жумла юрсунлар,
Отибон ўқ нишона урсунлар.

Қилиб ҳар ким бу ҳукмда тақсир,
Ўзини қилғуси нишонаи тир».

Эшитиб бу сифат нидони Гадо,
Истабон жонин айламоқни фидо.

Бордию тутти бир маҳалда макон,
Сўнги кун Шоҳ сурди от ул ён.

Кимки чекса фироқ аро меҳнат,
Топғой охир висол, аро роҳат.

Чекса ҳар кимса интизору алам,
Ер аҳсонидин бўлур хуррам.

ШОҲНИНГ УҚ ОТМОҚ ВАҲОНА ВИЛА ШАҲРДИН ЧИҚИБ
ДАРВЕШНИНГ НАЗАРИ УҚИГА НИШОНА ҚИЛҒОНИ

Сўнги кун чунки офтоби мунир,
Ер юзин билкул олди отиб тир.

Гарм ўлуб лаҳза-лаҳза оташи меҳр.
Нарм ўлди доғи камони сипеҳр.

Шоҳ камар боғлаб азми жавлонга,
Майл айлаб ҳавои майдонга.

Истади минмоки учун бир от,
Отни келтурдилар ҳамул дам бот.

Демагил отки, барқу бод эрди,
Девқувват, паринажод эрди.

Боддин хушхиомроқ эди ул,
Барқдин тезгомроқ эди ул.

Наварўсе эди пари тимсол,
Зулфи мушкин анго муанбар бол.

Онго эрди қулоқ била кокул —
Ханжари беду дастаи сунбул.

Тезрав ул сифатки умру ваҳм,
Ўтконин ҳеч кимса билмай фаҳм.

Мунча вусъат билан етти иқлим,
Оллида тенг мисли ҳалқан мин.

Гар раҳи чувслик тутар эрди,
Уткан айёмдини ўтар эрди.

Чун анго майл қилди мингали Шоҳ,
Маркаби чарх уза нечукким моҳ.

Қўйди мақдам рикоб аро дарҳол,
Ўртаға ойни олди икки ҳилол.

Барқдек солди отни жавлонға,
Қуёшосо юз урди майдонға.

Халқ айлаб ҳужум юрдилар,
«Шоҳ келди!» дебон югурдилар.

Чунки майдонға келди Шоҳу сипоҳ,
Майли Дарвеш қилди хотири Шоҳ.

Сайри майдон этарга бўлди равон,
Рахшиға берди ҳар тараф жавлон.

Кўрди бир гўша ичра ўлтурмиш,
Даҳрдин беадад ситам кўрмиш.

Танида пора-пора пирохани,
Пирохан торидек бўлуб бадани.

Сийнаси лавҳни харош этмиш,
Ғайрнинг нақшини тарош этмиш.

Танидур зору изтироб ондо,
Ўйлаким тору печутоб ондо.

Пайкари дарду ранж тоғи бўлуб,
Кўзи ул тоғнинг булоғи бўлуб,

Кўзи атрофида сафи мужгон,
Чашма бошида ўйлаким райҳон.

Бори ашкики қатрадиндур пур
Рост андоқ дурурки риштаи дур.

Сарба-сар гард остида қолмиш,
Юзига пардаи адам солмиш.

Тифли ашки ситезагарлик этиб,
Югуриб юзига пардаарлик этиб.

Шоҳ хуснига чулки қилди назар,
Узни туфроқга тошлади музтар.

Шоҳ чу Дарвеш ҳолини кўрди,
Узга жонибга маркабни сурди.

Деди: «Ул ён нишона қилсунлар,
Қароқга баҳона қилсунлар».

Токи Дарвеш онинг изин кўргой,
Назарин Шоҳ ҳам онга еткургой.

Чун ҳадаф сори ўқ отар эрди,
Кўз учидин боқиб тортар эрди.

Эрди гарчи нишона сори юзи,
Лек Дарвеш сори ики кўзи.

Уйла ўқ ҳар тараф равон бўлди-
Ки, ҳамул арса ўқ билан тўлди.

Бўлмади мазраъ ҳамул улуғ майдон,
Хўшаси — ўқу донаси — пайкон.

УҚ ВА ЁИ ТАЪРИФИ ВА ШОҲНИНГ УҚ ОТҚОНИ ВА
ГАДОГА НАЗАР ҚИЛҚОНИ

Шоҳ илкида бор эди бир ёй,
Эрди онинг нишонаси янги ой.

Хўбларнинг қошидек ўлгой ҳам,
Онга қурбон ўлуб бори олам.

Хам абрўсига гиреҳ солиб,
Сайд учун илгига каманд олиб.

Йигит әлидек жадалға хўй эткон,
Қорилардек ҳиялга хўй эткон.

Эрди ул боди анодек хунрез,
Хўблар кирпиги ўқидек тез.

Тортса ким они қулоқиго
Чекти бир сарвқад қучоқиго.

Қад киби дилпазир рафтори,
Гўшан чашми халқ онинг сори.

Дўстлар йўлида афтодан хок,
Душман аҳлиға мужиби ялок.

Шоҳким ўқ отарда комил эди,
Е киби ўқ сорига мойил эди.

Агар этса қуруғ сўнгокни нишон,
Мағз анго ўқни айлар эрди раеон.

Мўр қилса анго муқобил ўзин,
Тикиб ўқ новаки бирла икки кўзин.

Шоҳ чун ўқ нишона уруб,
Ул Гадо оҳи ошиқона уруб.

Деди: «Шоҳоки, то жаҳон бўлғой,
Дилу жоним санго нишон бўлғой.

Кўзим ўлғой ҳамиша раҳгиринг,
То етушкой онго гаҳ тиринг.

Кош ўқинг нишона қилса таним,
Балки маъвою хона қилса таним.

Етса лаззат топормен ўқинг агар,
Найдин ул навким егум шакар.

Гар қўлунгдин етушмаса бир ўқ,
Тонг эмас жон танимдин ўлса йўқ.

Узгаларни нишона то қилдинг,
Эй шаҳим, бил они, хато қилдинг.

То санго устухон нишон бўлди,
Рашкдин жисмим устухон бўлди.

Ноз ўқи бирла қилни тешкунг сен,
Истасанг қилни тешмак, инак мен.

Билмасун ҳеч ранжни дастинг,
Кўрмасун чашм захмини шастинг».

УҚ ВИЛА ЕЙНИНГ БИР-БИРИ ВИЛА МУНОЗАРА
ҚИЛГОНЛАРИ

Шоҳ қўюб қайси ўқни ё узра —
Отғоч-ўқ чиқти ул само узра.

Чунки ўқ кўрди жавр этиб анго ё,
Шоҳ илкидин айлар они жудо.

Ташлабон беҳуд осмондин ўзин,
Қаҳр бирла қўюб ер узра юзин.

Ўзин айлаб урушғоли то рост,
Ейға деди: «Эй кажу норост.

Кажлигингдин солурлар оташға,
Еткурурлар неча кашокашға.

Шарм қилғил қади шикастингдин,
Нарм бўлғил шикаста бастингдин.

Сен қарисен мадад берурга санго,
Қадим ўлди санинг қўлунга асо.

Менсизин ким очар йўлунгни санинг,
Қайси одам тутар қўлунгни санинг.

Хар киши деса сўз сену мендин,
Менинг отим тутар бурун сендин.

Тушти саркашлигингдин эй пир,
Бўйнингга тавқи банду ҳам заижир.

Халқ ўзига сани чекар ҳар дам,
Сен қўёрсен тариқи кажга қадам.

Пирдин бу сифатлар эрмас хўб,
Ожизу гўшагирдин хўб»

Е чу бу сўзни ўқдин эшитти,
Танига печу тоблар етти.

Деди: «Синдурма мунча пирлигим
Айлама таъна гўшагирлигим.

Мунча тутма ўзингни нерўманд,
Узга парри бирла учма баланд.

Сан доғи тездурки пир ўлғунг,
Ожизу зор гўшагир ўлғунг.

Бор эрур хизматим санго варзиш,
Мен буюрғум ишу сен эткунг иш.

Чун сени фитнажўй кўрдилар,
Арра бошинг уза етурдилар.

Уқ йилонею ҳам чаёндурсен,
Ниш урарда балои жондурсен.

Ҳар тараф кўргузуб ситез эткунг,
Еткуруб захм элга тез эткунг.

Ер ҳадаф ичра борҳо қилдинг,
Яна каж бординггу хато қилдинг.

Эл агарчи сани қўлига олур,
Лек отғоч, отиб йироқға солур.

Сани чунким йироқға отғуси Шох,
Арода ҳеч борму манда гуноҳ?»

Уқ чу ёнинг сўзини кўрди чин,
Кўргузуб сулҳ бўлди узр ойн.

Яна қилди мувофиқат икав,
Сулҳ бирла мусоҳибат икав.

Сулладин ўзга ҳеч иш йўқтур,
Жангдин ҳам ямон равиш йўқтур.

Сулла келди бори улусга салоҳ
Сабаби роҳату нишоту фалоҳ.

РАҚИБНИНГ ШОҲНИ ШИКОРГОҲГА ДАЛОЛАТ ҚИЛГЕНИ
ВА ДАРВЕШНИНГ ИШОРАТ БИЛА ОГОҲЛИҒ ТОПГЕНИ

Бир неча кунки Шоҳи банданавоз,
Ўз Гадосига қилди жилаво ноз.

Халқ онинг бу ҳолини билди,
Ҳарна фикру хаёлини билди.

Бўлубон Шоҳга айбжў ҳама,
Қилдилар бўйла гуфтугў ҳама-

Ки: «Недин Шоҳ ўзи, бўйла ёр?
Шоҳлар қилғуси гадодин ор.

Маснади шоҳу, бўрғи гадо,
Жамъ бир ерда бўлмағой асло.

Йўқ Гадо ишқи Шоҳга лойиқ,
Балки ул муддаи эмас ошиқ».

Ул нафасда Гадо аён ўлди,
Шоҳга ҳамроз, ҳамзабон ўлди.

Пок диллар қилиб дуои Шоҳ,
Дедилар бу сифат дуои Шоҳ

Ки: «Бу ёнглиғ Шаҳи жаҳоноро,—
Киши оламда кўрмамиш асло.

Чун Гадосига бу ато қилғай,
Борчани ўзига гадо қилғай».

Чун бу сўзларга воқиф ўлди Рақиб,
Борди ондин қарору сабру шикиб.

Кони танда уруб ғазабдин жүш,
Кўргузуб май хуми мисоли хурўш.

Деди: «Гар бу Гадоға урсам тиг,
Айлағумдур ўзум-ўзумга биг»

Ки, агар Шоҳ эшитса ушбу хабар,
Кўрмоғуси юзумни то маҳшар.

Гар десам Шоҳға гарон келгай
Демасам ҳам лабимга жон келгай.

Яхшиким ҳийлае қилиб пайдо,
Айласам Шоҳдин Гадони жудо».

Сўнғи кун чунки ул Шаҳи даврон,
Айлади майл жониби майдон.

Деди: «Шоҳо, етушти фасли баҳор,
Муътадил бўлди файзи лайлу наҳор.

Тоғу дашт ўлди боғ-ила бўстон,
Ер юзи бўлди зеббахши жинон.

Сабза барф остидин аён ўлди,
Пир эди даҳр навжувон ўлди.

Абри найсон етушти тоғ узра,
Тўкти сув марғзору боғ узра.

Сёл этиб тоғдин ошоқға гузар,
Улаким тоғ устидин аждар.

Тўшади сабза ер юзига бисот,
Ерга қўймас оёқин аҳли нишот.

Тўқубон инжу шабнаму жола,
Топти тарсий косаи лола.

Бўлди боғ ичра шакли лолаю гул,
Ошён анда байзаю булбул.

Дашт аро жилва айлаб оҳулар,
Очибон маст чашми жодулар.

Вақтидурким чиқиб шикор этсанг,
Сайри сахрою лаазор этсанг.

Ичибон лола косасида шароб,
Есанг айлаб кийик этини кабоб.

Жоми гулранг лолани кўрсанг
Мастчашми ғизолани кўрсанг.

Бўлди яқинки келгач-ўқ наврўз,
Борча хадам ила шаҳи ферўз.

Азми сахрою навбаҳор эткай
Гаҳ ичиб бода, гаҳ шикор эткай.

Яна чун Шоҳ юрди майдонга,
Солибон ашҳабини жавлонга.

Меҳрдек кўргузуб Гадосиға чеҳр,
Айлади фош ҳаводин афзун меҳр.

Чун фалак сатҳидин қуёш кетти,
Шоҳ ҳам қайтмоққа майл этти.

Айламакка Рақибни рўсиёҳ,
Ул Гадони шикордин огоҳ,

Борча ҳамраҳларин қилиб гофил,
Қилди бир ўқ Гадо сори нозил.

Чун ул ўқга Гадо назар қилди,
Кўргач онинг ишоратин билди.

Деди ул: «Ўқғаким назар қилдим,
Мақсад ондин на эрқонин билдим.

Ушбу ўқ айлади манга изҳор-
Ки, экан Шоҳда ҳавои шикор.

Мен онинг даргоҳидин эмди кетай,
Водию тоғ ичида маскан этай».

Бўлубон ишқи дамба-дам афзун
Кетти саҳроға ўйлаким Мажнун.

Қилибон азми водию кўҳсор,
Тутти оҳу гуруҳи бирла қарор.

ДАРВЕШНИНГ ТОГДА СОКИН БУЛГони ВА ВАҲШИЙЛАР
БИЛА УНС ТУТГони

Ул ҳаволида бор эди бир тоғ,
Тоғ йўқким, макони дарду доғ.

Қуёшу ой бошиға тиг ургон,
Бошини етти кўкдин ошургон.

Ишқ эли қасдини қилиб оҳанг,
Этокию канори тўлғоли санг.

Сел ондин баҳор оқиб гулгун,
Дема сел оби дийдаи Мажнун.

Тиғидин баски ҳалқ ўлуб кушта,
Қилибон куштадин аён пушта.

Бўлди ул кўҳи меҳнату андўҳ,
Юз минг андўҳ бирла соқини кўҳ.

Ҳар қачон нола қилса ул вола,
Тоғ ул ноладин қилиб нола.

Ҳар бошидин садо чиқиб ҳар ён,
Ҳашр гавғосин айлар эрди аён.

Гиряу зор чун аён айлаб,
Тоғдин селлар равон айлаб.

Тоғ бошини чашмасор айлар эди,
Ер юзини лолазор айлар эди.

Жумла ваҳшийлар ила ёр ўлди,
Унс туттию дўстдор ўлди.

Онга оҳулар ўлди ром ҳама,
Бул шубон эрди, ул гуруҳ — рама.

Ул гуруҳ ичра бир ғизолаи хўб,
Бор эди бошдин-оёқ марғуб.

Нофасидин жаҳон эди мушкин,
Оллида оҳуи Хўтан мискин.

Шўх чашме эди шўъбадабоз,
Бошидин то оёқи ишваю ноз.

Гўиё ул шўх чашму шўх назар,
Эди бир шўх чашмлиғ дилбар.

Они бу шакл ила чун кўрди Гадо,
Майли онинг анго бўлуб пайдо.

Шавқ бирла онинг ғамин ер эди,
Йиғлаб онинг ҳавосида деб эди:

«Кўзи Шоҳим кўзига ўхшайдур,
Ғамзаю ноз бирла ўйнайдур.

Келадур асру мушксор иси,
Берадур лаҳза-лаҳза ёр иси.

Мен ит ўлсам агар на айб анго,
Ки, берур ёрнинг исини манго.

Ёр ранги агар муяссар эмас,
Манга ондин етушса бўе бас».

**БАҲОР ФАСЛИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ
ШИКОРГОҲДА ДАРВЕШ ВИЛА МУЛОҚОТ ҚИЛГОНИ**

Келди наврўз, етти вақти нишот,
Жаши ичра тўшолди сабза бисот.

Келдилар гунча бирла гул қат-қат,
Бири яшил, бири қизил хилъат.

Ғунчанинг оғзи топти хандонлиғ,
Тушубон жола бўлди дандонлиғ.

Наргиси тар етушти лола уза,
Тушти махмур кўзи пиёла уза.

Ғунча гулнинг юзидин олди ниқоб,
Булбули зор ҳолин этти хароб.

Барги савсанки бўлди сабзаранг,
Ханжаредурки тутти они занг.

Лола ўт чун тануриға урди,
Ўт аро неча қурс куйдурди.

Похта болу пар очиб бу чоғ,
Урди шамшод туррасиға тароғ.

Май шавқи ила бўлди булбул маст,
Гул уза нола айлади пайваст.

Берибон сабза ришталарга тоб,
Сабз ҳулла тўқурға қилди шитоб.

Ушбу вақт ичраким эди фаррух,
Ул Шаҳи сарвқомату гулрух.

Сайд наззорасидин олғоли ком,
Шаҳрдин ташқариға қилди хиром.

Бор эди ул ёвуқда бир саҳро,
Асру эрди васеу, руҳафзо.

Туфроғи сар-басар абиромез,
Ели бошдин оёқ нишоғ ангез.

Сунбулу, савсани — ҳама хушранг,
Лоласи обдору оташинранг.

Ваҳшу тайриға сурати зебо,
Нақш янглиғки кўргузуб дебо.

Сабзаранг қушлари чиқориб пар,
Марғзореки тўла сабзаи тар

Сабзаси хатти лаъли хандондек,
Лоласи орази дурахшондек.

Шоҳ чу ул дашт саҳниға етти,
Лашкар аҳлиға бўйла амр этти-

Ки, туруб черики жумла доиравор,
Йиғносунлар не навъ бўлса шикор.

Шаҳ сўзи бирла черик солдилар,
Уртаға сайдларни олдилар.

Қўйди чобуклар онда чуст қадам,
Қилдилар ўқу тигларни алам.

Ҳариф ўқларға фароғ бўлди паланг,
Доғларға фатила суқти хаданг.

Кабк истаб қочорни ҳар саридин,
Пар чиқорди ва лек ўқ паридин.

Шер айлаб амал ғазаб фаниға,
Панжа урди ва лек ўз таниға.

Гўр аз баски кўрди фитнаю шўр,
Оғзи очилди ўйлаким лаби гўр.

Бўлубон оҳулар кўзи пурнам,
Тутти ҳолиға йиғлабон мотам.

Чун қуён қўрқубон кўзин очти,
То абад кўздин уйқуси қочти.

Қилди тилку кўруб ҳамул ошўб,
Қуйруқин итлар оллида жорўб.

Урса ҳар қуш қочиб ҳаво сори бол,
Бир ўқ они йиқор эди дарҳол.

Тебратур бўлса ҳар гизола оёғ,
Бир каманд они банд этиб ул чоғ.

Ул гизолеки хотири Дарвеш —
Мойна эрди онинг сори каму беш.

Ушбу черики ичида ҳозир эди,
Шоҳнинг кўзи онга нозир эди.

Ул маҳалдаки они кўрди кўзи,
Истади сайд қилмоқ они ўзи,

Дедиким: «Ҳеч кимса чопмасун от,
Бир ўзим сайд айлай они бот».

Сурди от чун ғизоли раъноға,
Чиқти сафдин, юз урди саҳроға.

Кейнида Шоҳу, илгариди ғизол,
Етти Дарвеш устига филҳол.

Кўйди бош оллида қилиб ихлос,
Мани, яъники, ондин айла халос.

Шоҳ чун ушбу ҳолни кўрди,
Эътиқод айлаб ул тараф юрди.

Бориб онинг ёнида тутти жой,
Уйлаким шоҳ хизматида гадоё.

Шоҳ қизориб эди шитоб била,
Ул куюб эрди офтоб била.

Тонимай бир-бирин ики восил,
Уртада пардае бўлуб ҳойил.

Шоҳ деди: «Бу сифатки сенда дурур,
Мунча кўп маърифатки сенда дурур».

Ҳарна десанг савоб бўлғусидур,
Даъватинг мустажоб бўлғусидур.

На бўлур сидқ ила дуо қилсанг,
Ҳожатимни манинг раво қилсанг».

Ушбу сўздин Гадо бўлиб пурдард,
Деди оҳиста тортиб оҳи сард-

Кн: «Агар мустажоб бўлса дуом,
Бўлмас эрдим фироқ аро ноком.

Шоҳ мен сори айлар эрди гузар,
Зор ҳолимға солур эрди назар».

Шоҳ чу маълум онинг сўзин қилди,
Уз Гадоси ул эрконин билди.

Деди: «Эй беҳабар, дединг не сўз?
Шоҳ мендурмен, инак, очғил кўз».

Тахт узра ўлтуруб тиларсен шоҳ,
Фалак узра юруб тиларсен моҳ».

Ушбу сўздин Гадо хуруш этти,
Кетти ҳуши чу ҳуш анго етти.

Деди: «Бу сўзни қилмоғум бовар-
Ки, бўлур ёр бу сифат ёвар».

Боракалло, нечук вафодур бу,
Ростдурму ва ё тушимдурму?»

Кўргузубсан гар уйқуда дийдор,
Бўлмағоймен абадгача бедор».

Жилва бедорликда қилдинг агар,
Уйқум ўлсун ҳаром то маҳшар».

Гар кун ўлса латиф кундур бу,
В-ар тун эрса шариф тундур бу».

Балки андешаи хаёл дурур,
Ёр васли манго маҳолдурур».

Шоҳ тилар эрди кўбрак ўлтурғой,
Мақсадиға Гадони еткурғой».

Лекин ул бимдинки хайли сипоҳ,
Шоҳни нстаб етушсалар ногоҳ».

Ҳол не эрконини билғойлар,
Иковин шармисор қилғойлар».

Ложарам кетти Шоҳ манзилиға,
Ботти Дарвеш ашқининг гилиға».

Бўлибон қолди дийдаси намнок,
Хотири — реш, сийнаси — ғамнок.

Шод ўлуր эрди топса меҳри висол,
Ийғлар эрди етушса вақти завол.

Ваҳ, на толеъки ошиқи дилреш,
Топса бир нўш, кўргуси минг неш.

Топмади умр ичра бир роҳат-
Ки, сўнгидин етушмади офат.

ШОҲНИНГ ТОҒ ЭТОКИДА МАЖЛИС ҚИЛҒОНИ ВА
ДАРВЕШНИНГ ТАМОШОҒА КЕЛҒОНИ

Тунки бу базмгоҳи миноранг,
Ичида Зухра тузди нағмаи чанг.

Май-шафақ, жом чархи ахзардин,
Бўлди омода нуқли ахтардин.

Шоҳ бўлиб бода ичкали мойил,
Бўлди бир неча жом ичиб хушдил.

Базм учун бир маконда ўлтурди-
Ки, Гадо тоғдин они кўрди.

Шоҳ базм ичра бўлди майхора,
Ул йироқдин ҳам этти наззора.

Тузубон мажлис ичтилар ҳама май,
Базм аро нола қилди чангу най.

Бўлди соқий юзи гули гул-гул,
Гулғули шиша — нолаи булбул.

Шўхларнинг лаби шароболуд,
Уйлаким барги гул гулоболуд.

Чеҳра аксин солиб шароб ичра,
Енар ўт солди офтоб ичра.

Лаби ширину бодаи рангин,
Етти бир-бирға бўлди лаб ширин.

Чашми соқийки, майга маст ўлди,
Тарки махмур майпараст ўлди.

Мажлис аҳли шукуфтаю хуррам,
Бўлдилар олам аҳлидин беғам.

Зухду тақвоға шиша урди санг,
Тори тасбиҳ бўлди тори чанг.

Майи рангин тўло пиёлаи зар,
Гули раъно намунаси яксар.

Бўлубон соф бодалиғ мийно,
Хотири софи ошиқи шайдо.

Раз қизиким макони минодур,
Париким шиша анго маъводур.

Мутриби хўб андалиб оҳанг
Кўргузуб дам-бадам ғариб оҳанг.

Даф фиғонлар чекиб нечукким маст,
Нола маддин қилиб фалакпайваст.

Най бошида йўқ эрди ҳеч ҳаво,
Топти бу важҳ бирла баргу наво.

Ҳар садоники зоҳир этти уд,
Эшитиб чанг они қилди сужуд.

Нола айлаб баланду паст рубоб,
Бўлубон беқарор шайх ила шоб.

Шакли қонун аён этиб мистар,
Нақши жон сафҳасида сарто-сар.

Зебу зийнат топорға мажлиси Шоҳ,
Узларин шамъ қилди Зухраю моҳ.

Чун бўлуб базм ўйлаким гулшан,
Бўлди ондин Гадо кўзи равшан.

Деди улї «Базм жонибиға юрай,
Шамънинг соясида Шоҳни кўрай».

Токи юз урди базмгоҳ сори,
Ўзни еткурди базми Шоҳ сори.

Чун тополмас эрди базми висол.
Турди бир ғўшада бўлуб бадҳол.

Борча нўш айлабон майи ишрат,
Ул чекар эрди рашкдин ҳасрат.

Нағмаи най била ичиб ҳама май,
Ул чекор эрди оҳ пай-дарпай.

Шоҳ лабиға етурса жоми шароб,
Ул Гадо бўлур эрди масту хароб.

Шоҳ ҳариф илкидин гар ичса жом,
Ул Гадо бўлур эрди хуношом.

Долазор ичра Шоҳ хурраму хуш,
Ул Гадо жонини ёқуб оташ.

Шоҳ илкига олибон соғар,
Ул Гадоға ушолибон соғар.

Шоҳ олиб бодахўрликдин ком,
Ул Гадо талхкому заҳрошом.

Шоҳ чун жом ҳар замон ичибон,
Ул Гадо коса-коса қон ичибон.

Шоҳ майдин юзин қилиб гул-гул,
Ул Гадо вола ўйлаким булбул.

Шоҳнинг завқи ҳолати ҳадсиз,
Ул Гадонинг малолати ҳадсиз.

Ул тун алқисса то саҳаргача жом-
Давр этиб борча олди майдин ком.

Оқибат ўз ишини қилди шароб,
Бўлдилар мажлис аҳли масту хароб.

Чун бўлуб баэм эли саросар маст,
Қилдилар бошни жом оёқида наст.

Уйқудин борчага юмулғоч кўз,
Яна Дарвеш урди тоғга юз.

Тоғдур ишқ эли ҳамовози,
Мундин ўлди жаҳон сарафрози.

Муттасил сўз дебон эшитгусидур,
Боши мундин фалакка етгусидур.

ШОҲНИНГ ДАРВЕШ ВИЛА МУЛОҚОТ ҚИЛГОНИ ВА
РАҚИБНИНГ ШОҲНИ ШАҲАРГА ДАЛОЛАТ
ЭТКОНИНИНГ ВАЕНИ

Сўнги кунким шукуҳин айлаб фош,
Тоғ авжидин этти жилва қуёш.

Жори ўлди жаҳонга чашмаи нур,
Жилвагар маънии тажалли Тур^б.

Шоҳ уйқусидин бўлуб бедор,
Меҳрдек тавсанига бўлди сувор.

Ишратойину хушдилу хуррам,
Ноз ила тоғ сари қўйди қадам.

Борча ҳамроҳлариға қилди хитоб-
Ки: «Букун мандадур хумори шароб.

Бўлмасун ҳамъинон манга ҳеч ким,
Ҳамдаму ҳамзабон манга ҳеч ким.

Шоҳ айлаб баҳона ушбу сўз,
Қўйди Дарвеш маскани сори юз.

Етти юз лутф бирла масканиға,
Васл ила берди жон ўлук таниға.

Сочибон дам-бадам лабидин бол,
Тил очиб сўрголи Гадодин ҳол.

Дедиким: «Эй вафо аро ноёб,
Туну кун сенда борму хўрдухоб?»

Деди: «Ғам еб мудом ичим тўқдур,
Уйқу ўлмоқдин ўзго ҳам йўқдур».

Яна дедики: «Кундуз, эй бадҳол,
На тариқа ўтар санго худ ҳол?»

Деди: Кундуз, эй кўзим қондур,
Яъни андуҳу ғамда гирёндур».

Яна дедики: «Тирадурму тунинг,
Нола бирла чиқорму кўкка унинг?»

Деди: «То тонгғача чекарман оҳ,
Енар оҳим ўтиға анжуму моҳ».

Яна дедиким: «Маҳраминг кимдур,
Соҳиби розу ҳамдаминг кимдур?»

Деди: «Оҳим дурур жалис манго,
Ҳамраҳу, ҳамдаму, анис манго».

Яна дедики: «Кўнглинг ичра не бор,
Қайси дилбар хаёлидур санга ёр?»

Деди: «Йўқ, кўнглум ичра йўқ ҳеч нима,
Сендин ўзга не эрса кетти ҳама».

Муддати сурдилар бу навъи мақол,
Бир-бирига дебон жавобу савол.

Яна Шоҳ манзилиға қилди хиром,
Қолди Дарвеш хастаю ноком.

Тонгласи ҳам шаҳи фалакпоя,
Солди Дарвеш бошиға соя.

Бир неча кун бу навъ от сурди,
Ўзни ҳар кун Гадоға еткурди.

Шаҳ иши ушбу эрдиким ногоҳ,
Бўлди бу қиссадин Рақиб огоҳ.

Яна бир ҳийла топиб ул ғаддор,
Айламакка Гадони ҳажр аро зор.

Деди: Шоҳо, гули баҳор ўтти,
Вақти саҳрою лозазор ўтти.

Сайр қилдинг фазои саҳрони,
Кўрдинг андозасиз тамошони.

Шаҳарға эмди маркабинг сургил,
Ўзни қасру сароға еткурғил.

Коминг ол соқии дилородин,
Шаҳр ити хуш ғизоли саҳродин.

Даҳр доруссаломии — шаҳрдурур,
Шоҳларнинг мақоми шаҳрдурур.

Шаҳрдиндур муроди дил ҳосил,
Мустафоға Мадинадур манзил.

Шаҳрнинг боми бирла девори,
Соя эл бошиға солур бори.

Уйлари дилкашу фараҳ афзо,
Яхшилар анда айламиш маъво».

Мундоқ ақволға бўлиб қойил,
Шаҳрға Шоҳни айлади мойил.

Яна қолди Гадо фироқ ичра,
Оташи дарду иштиёқ ичра.

Ғаму андуҳ беҳад ўлди насиб,
Бошиға бу бало етурди Рақиб.

Бўлмасун кимсага Рақиб ғами,
Етмасун фурқати ҳабиб алами.

Васли жонон, ағарчи жондин хуш,
Лек марғи Рақиб ондин хуш.

ТАМУЗ ҲАВОСИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲГА ТИВ
БЕМОРЛИГИНИНГ ОРИЗ БУЛҒОНИ ВА ҲУКАМО
МУОЛИЖАСИ ВИЛА СИҲАТ ТОПҒОНИ

Чунки анжум шаҳи суруб якрон,
Саратон манзилида тутти макон.

Куйди тоби самумдин раги жон,
Бўлди бошларда мағзлар жўшон.

Тобдин наҳрлар суйи қуруди,
Сув умидидин эл илик ювди.

Бўлса ҳар қушга сув ичида макон,
Бўлди ёғиға қовурулуб бирён.

Ҳар киши сурса тавсани саркаш,
Тавсани бўлди наъли дар оташ.

Муз баҳоси кумушдин ўлди оғир,
Они ҳам топмойин сув бўлди боғир.

Гармлиқдин маҳи жаҳонафрўз,
Бўлди тунлар жаҳондек оламсўз.

Демогил ҳар сори нужуми фалак,
Тирдурурким оқизди хайли малак.

Маҳвашлар узори тўкти арақ,
Тўккой ул навъким ситора шафақ.

Бўйла кунлар аро магар бир кун,
Сочти кўбрак қуёш ўти учқун.

Шоҳнинг жигариға солди тоб,
Қилди орому сабрини ноёб,

Ўт мисиллик қизорди рухсори,
Ўзга навъ ўлди тарзу рафтори.

Сорғойиб офтоби талъати Шоҳ,
Шамъ ранги тутти машъали моҳ.

Шоҳ отоси эди ситораи ҳашам,
Хусрави чарху тахту меҳру алам.

Лашкарига шумора йўқ пайдо,
Кишварига канора йўқ пайдо.

Кўси бирла жаҳон пур овоза,
Адлу вҳсонига йўқ андоза.

Кўрубон ўгли заъфини ногоҳ,
Екти гардунни тортиб ўтлуғ оҳ-

Ки, ўғулға ото муҳаббати кўб,
Бўлғуси доғи меҳру шафқати кўб.

Заррача чашми захм топса ўғул,
Чок-чок ўлғуси отоға кўнгул.

Отоларға ўғул бўлур маҳбуб,
Кўр ҳикояти Юсуфу Яъқуб.

Борча зебо ўғулғадур толиб,
Борчадин кўп ото бўлур роғиб.

Хусрав ул ишга топмойин чора,
Юраки ғамдин ўлди юз пора.

Ҳар ҳакимеки юрти ичра эди,
Чоқириб борчасин оларға деди,

Ким: «Бу фарзади хўбу бемонанд,
Бордурур чорангизға ҳожатманд».

Ҳукамоким гуҳарбаён эдилар,
Хусрав оллида тил очиб дедилар-

Ки: Билур кимсаким суҳандондур-
Ки, бу фасл ичра шаҳр зиндондур.

Ушбу вақт ичра яхшироқ маъво,
Йўқтурур жуз канораи даръё.

Лаби даръё эрур лаби дилбар,
Тошида сабзаю ичида гуҳар.

Муътадилдур ҳаво анго ҳама вақт,
Файзбахшу тарабфизо ҳама вақт.

Қилғусидур ҳавон хушк зарар,
Лаби дарёдадур ҳавон тар.

Шоҳға сиҳҳат ўлғуси ҳосил,
Тутса дарё канорида манзил.

Бор эди ул ёвуқда бир даръё
Мавж ила тўлмиш эрди сар то по.

Ул сифат кенг эдики юз қулзум,
Бир ҳубоби ичида эрди гум.

Чарх иши ондин изтироб бўлуб,
Кирибон ер тубига об бўлуб.

Мавжи гардунга бош чекиб ҳар гоҳ,
Яъни ул ғарқа қилди моҳию моҳ.

Қилди оламини об бирла хароб,
Оре, ўлғой бу навъ олами об.

Неча гаввос кўшиш айлади фош,
Лекин ондин чиқоро олмади бош.

Ҳаддин афзун анго гуҳар била дур,
Кафи холи, вале канораси пур.

Йўқ эди гуҳарига ҳадду шумор,
Регдек соҳилида юз хирвор.

Ўглини хусрави хумоюнфол,
Қилди онинг канориға ирсол.

Борибон чун Шаҳи жаҳоноро,
Манзил этти канори дарё.

Ул ҳаво берди жисмиға қувват,
Етти ҳусниға зеб ила зийнат.

Гули рухсори топти раънолиғ
Сарви рафтори олди зеболиғ.

Булажаб бўлди қаду қомат анго,
Қойим ўлди магар қиёмат анго.

Сустлиғ борди, жисми чуст ўлди,
Ҳар жиҳат бирла тандуруст ўлди.

Нақди жон бошига фидо бўлсун,
Юз жаҳон йўлида гадо бўлсун.

ГАДОНИНГ ДАРЁ КАНОРИДА ШОҲ БИЛА ИХТИЛОТ
ҚИЛГОНИ ВА ШОҲ АНГА ХОТАМИН БЕРГОНИ

Чун эди баҳру кон саро-сар пур,
Бириси лаъл берди, бириси дур.

Бирни айлаб нигин, бирин хотам,
Қилдилар нақш оларга бўйла рақам.

Чунки ул Шоҳ маснади тамкин,
Мулки сиҳдатни қилди зери нигин.

Бўлди дурри ягонадек якто,
Жилвагоҳи канораи дарё.

Хотири сайдга бўлуб мойил,
Туну кун эрди маскани соҳил.

Токи ул сайдгоҳ мақоми эди,
Мурғу моҳи асири доми эди.

Чунки ул баҳрнинг канорида,
Беҳжатафзо марғзорида.

Воқеъ эрди ҳамул муалло тоғ-
Ки, эди ул Гадоға жои фароғ.

Тоғ Дарвешга ватан эрди,
Бесутун жои Кўҳкан эрди.

Ожиз ўлмуш эди чекордин оҳ.
Эрди андоқки кўҳ уза бир қоҳ.

Ҳар қачон ғамдин ўлса беором,
Қилибон тоғ қулласиға хиром.

Йиғлабон Шоҳнинг ғамин ер эди,
Қаср боми сори боқиб дер эди-

Ки: «Гар йўқтур ул сори гузарим,
Лек бордур йироқдин назарим...»

Қилибон сўз демак сабоға ҳавас,
Дер эди: «Эй амини пок нафас.

Кўрсанг ул ёри дилнавозимни,
Оллида арз қил ниёзимни-

Ки, бу дам санда ёр бўйи бор,
Файзосор хоки кўйи бор.

Тўк бошим узра хоки кўйини,
Ур димоғимга пок бўйини».

Бир кун атрофга боқор эрди,
Кўзидин сели ашк оқор эрди

Кўрди дарё канорида ногоҳ,
Хаймаю шомиёнаю хиргоҳ.

Хаймаларда сутуни пурзийнат,
Чодир ичра арўси хуш қомат.

Олор ичра бор эди бир хиргоҳ,
Хайли анжум аро нечукким моҳ.

Боши хиргоҳнинг фалакфарсо,
Атласи чарх эрди пўшиш анго.

Хиргоҳ атрофида саропарда,
Ойга бўлгон киби само парда.

Деди: «Билдим ҳақиқати хиргоҳ,
Манзили моҳ, балки хиргаҳи шоҳ.

Дема хиргаҳи моҳ, бадр дегил,
Офтоби баланди қадр, дегил.»

Сўнгра дарё лабиға қилди майл,
Тоғдин ўйлаким қуйи сори сайл.

Бориб ўрду канорасига равон,
Қилди бир гўшада ўзин пинҳон.

Ногаҳон даври чарх қор этти,
Шоҳ андешаи шикор этти.

Шоҳбозин қўлига олди равон,
Бозга сидра шохи бўлди макон.

Сифати бозин айлабон оғоз,
Деди: «Бу боз осмонпарвоз.

Сайд олмоқда гар эрур ферўз,
Менинг илкимга лек навомўз.

Гар эшитса садон суми саманд
Рам қилиб давр этар ҳавога баланд.»

Чун бу сўзни эшитди аҳли сипоҳ,
Бўлмади ҳеч кимса ҳамроҳи Шоҳ.

Шоҳ танҳо бўлуб қуёшосо,
Бўлди майдон сори қадам фарсо.

Шоҳдин йўқ эди Гадо хабари,
Шоҳга ҳам зори бенаво хабари.

Шоҳ анго чун ёвуқ етушмиш эди,
Айлаб андеша ўз-ўзига деди -

Ки: «Агар хусрави баланд мақом,
Охират мулки сори қилса хиром.

Сўнгра оёки шоҳ ким бўлғай?
Соҳиби мулку жоҳ ким бўлғай?»

Иттифоқо ҳамул Гадо ногоҳ,
Ул нафас деди оҳ тортиб: «Шоҳ!»

Шоҳ деди: «Бу ғариб ҳол ўлди,
Шоҳлиқимга хужаста фол ўлди.

Мен дедим, подшоҳ ким бўлғай,
Шоҳи мулку сипоҳ ким бўлғай?»

Ҳотифе деди: Шоҳи шоҳ мен мен,
Лойиқи тахт ила кулоҳ мен мен.

Сўнгра дедики, эйки, дединг шоҳ,
Шоҳ мендурмен, инак, айла нигоҳ».

Эшитиб ондин ушбу сўзни Гадо,
Сачрабон турди жон қилурга фидо.

Упубон дасту пойи ашҳабни,
Қилди меҳроб наъли маркабни.

Деди: «Ерабки, бу хужаста ҳилол,
Бўлмасун кам ўтуб неча маҳу сол.

Баданин гарддек нажанд этти,
Узни фитрок учиға банд этти-

Ки, каманди иродатим будур,
Сийнабанди саодатим будур».

Қўюбон йўли узра рўйи ниёз,
Қилди бир неча гуфтугў оғоз.

Сўнгра Шоҳ оллида фиғон айлаб,
Додхоҳ расмини аён айлаб.

Деди: «Шоҳо, эшит бу додимни,
Номурад этма, бер муродимни.

Чора қил жони дарднокимға,
Йўқса, чек ханжаринг ҳалоқимға.

Манго айлаб мудом жавру жафо,
Қилғосен ўзгаларга меҳру вафо.

Меҳнати дарду ғам бўлур охир,
Давлати ҳусн ҳам бўлур охир.

Кўрки, бир зулм айлагач гардун,
Қолди боқи не Лайли, не Мажнун.

Оч бу оламға чашми ибратбин,
Қони осори Хусраву Ширин.

Маснади Миср қолди Юсуфдин,
Етти эл ўлголи таассуфдин.

Булбул айлаб бу ғам била афгон-
Ки: «Адам гулни қилди фасли хазон.»

Шоҳ гулдек бу сўз била очилиб,
Ўз Гадосига лутфу меҳр қилиб.

Дедиким: «Ҳокими азал ҳақи,
Моликул мулук валам язал ҳақи.»⁷

Гар бўлуб дастёр толеи бахт,
Манго махсус бўлса тожу тахт.

Салтанат бирла сарбаланд ўлсам,
Халқ аросида аржманд ўлсам.

Ҳамдам ўлғум санинг била ҳама ҳол,
Саҳару, шому, ҳафтаю, маҳу сол.

Гар бу сўзда тилар эсанг ҳужжат,
Инак ол хотамимни, тоб роҳат.

Ҳужжат ичраки нақши хотам эмас,
Ҳеч ҳукми онинг мусаллам эмас».

Хотамин топшуруб Гадо қўлига,
От суриб кетти Шоҳ ўз йўлига.

Чун Гадо тангри лутфидин ногоҳ,
Кўрди ўз бармоқида хотами Шоҳ.

Деди: «Бу хотами Сулаймондур,
Манго олам мутеъи фармондур.

Тушса ҳар ким қўлига ушбу нигин
Бўлғусидур мутеъ рўи замин.

Ҳалқасидур мисоли ҳалқаи жим,
Хам нигин шакли шакли чашми мим.

Бу сифат жиму мим баса камдур-
Ки, буларни Гадо топар Жамдур.

Ул даҳан шаклу, бу нигин берайб
Гар муни бўса қилсам эрмас айб.»

Бўса қилди онию урмади дам-
Ки, лаби муҳри эрди ул хотам.

Токи онда нигину хотам эди,
Жоми Жамшиду хотами Жам эди.

Бўлди Шоҳ ишқнинг гадоликдин,
Топти комини бенаволикдин.

Шоҳлиқ ул сифат гадоликдур-
Ки, онинг коми бенаволикдур.

ХУСРАВНИНГ ШОҲ ТАЛАБИГА НОМА ЮБОРГОНИ ВА
ШОҲНИНГ САҲРОДИН ҚОЙТИВ ШАҲАРГА КЕЛГОНИ

Роқимеким бу сўзни қилди рақам,
Сафҳага бўйла сурмиш эрди қалам-

Ки, олиб Хусрав илкига хома,
Шоҳ олдиға ёзди бир нома.

Нома йўқ, навхате эди зебо,
Холу хатдин юзи топиб оро.

Хўблуқ онда бениҳоят эди,
Тўла авроқ зебу зийнат эди.

Ё муанбар абир ила варақе,
Ёки тўлғон гуҳар била табақе.

Нақши унвонидур жаҳоноро,
Хатти мазмунидур фараҳафзо:

«Ҳосили қисса улки ҳазрати Шоҳ,
Ғайрати офтобу хижлати моҳ.

Моҳвашлар гуруҳининг шоҳи,
Шоҳвашлар нужумининг моҳи.

Боги умрим ниҳоли зебоси,
Мулки жоним шаҳи дилороси.

Улки, кўнглум ҳамеша роғиб анго,
Улки жоним ҳамеша толиб анго.

Керак улким, бу номани кўргоч,
Хатти мушкин хитомани кўргоч.

Рахши давлатни бу тараф сургой,
Ўзини бу ҳазинга еткургой-

Ки, йўқ эмди фироқига тоқат,
Меҳнату иштиёқига тоқат.

Умрни барқи тез фаҳм этгил,
Барқга эътимод йўқтур, бил.

Хосса умреки мен киби пире,
Берди қўлдин, йўқ анга тадбире.

Эмди сен мен ҳазинга лутф этгил,
Бошима маргдин бурун етгил.

Фироқинг ичра борди кўздин нур,
Ҳам кўнгулдин йироқ тушти ҳузур.

Чашми гирёнима тараҳҳум қил,
Дили вайронима тараҳҳум қил.

Сабр ила ақлу ҳуш кетти, кел,
Жон ғамингдин лабимга етти, кел.»

Шоҳ отоси хатини чун кўрди,
Жониби шаҳр маркабин сурди.

Бўлди гўёки кўргузуб жавлон,
Юсуфи Миср озими Канъон.

Шаҳр суккони жумла беэҳмол,
Шоҳга айладилар истиқбол.

Нозанинлар бўлуб тарабойин,
Кийдилар борча жомаи рангин.

Баъзиси айлабон тўнини ёшил,
Сабзалар ичра гул тасаввур қил.

Жомасин баъзи айлаб анбарфом,
Меҳр қилгон киби либосин шом.

Айлабон баъзи жомасини оқ,
Нахлдекким шукуфа бошдин оёқ.

Баъзи гулноранг кийди қабо,
Қилди гулдаста шаклини пайдо.

Баъзи нили либос, гулгуна чеҳр
Бордур ул навъким сипеҳр аро меҳр.

Борчаси Шоҳ интизориди,
Ултуруб йўл ики канорида:

Ногаҳон чатри Шоҳ бўлди аён,
Чархгардони моҳ бўлди аён.

Шоҳ оллида борча саф тузди,
Расми одоб ҳар тараф тузди.

Ул дам ул навъ ҳол бўлди падида,
Ки, етушти магарки соати ид.

Шоҳ чун Хусрав олдиға етти,
Хаста кўнглини пурсурур этти.

Қадри, қадри фалакдин ўтти онинг,
Изви боши малакдин ўтти онинг.

Эй хуш ул кунки меҳнат очиб юз,
Ер дийдориға етушкой кўз.

Бошу тап хоки поси бўлғой онинг,
Дилу жоним фидоси бўлғой онинг.

Ҳар кишиға бу иш муяссар эмас,
Гулга лойиқ эмастурур ҳар хас.

Етмагай ҳар киши қўлиға жом,
Олмагай борча бу тарафдин ком.

Ераб, ўз ҳусни дилкашинг ҳақи,
Хайли ушшоқи дилхушинг ҳақи

Ки, мани ҳам етур бу давлатға,
Васл базмида айшу ишратға.

ХАЗОН ФАСЛИНИНГ СИФАТИ ВА ХУСРАВНИНГ ВАФОТ
ТОИҒОНИ ВА ШОҲНИ ОЛДИГА ЧОҚИРИВ ВАСИЯТ
ҚИЛГОШИ

Будур иқтизон лайлу наҳор-
Ки, кўрар офати хазонни баҳор.

Шоҳким чарх уза етурди ўзин,
Қўйди охир ер узра бошу юзин.

Боғ аро чун етушти вақти хазон,
Сабзау гул адамға бўлди равон.

Бўлди барча бинафшанинг қади хам,
Кийди эғнида жоман мотам.

Ранги норанж заъфарон ўлди.
Рашки унноб арғувон ўлди.

Гул кетиб боғ ичида қолди тикан,
Айшу ишрат ерини тутти миҳан.

Гард остида қолди рўи беҳи
Бўлубон хайли бард хоки раҳи.

Нор юз пора кўнгли қон ўлди,
Поралар пардадин аён ўлди.

Етибон гарму сарддин осеб,
Ғоҳ сорғорди, гаҳ кўкарди себ.

Шоҳдин сарнигун тушуб писта,
Чиқти мағзи сари бўлуб хаста.

Захмнок ўлди пайкари бодом,
Етуруб чашими захм анго айём.

Хўшалар тоқлардин ўлди жудо,
Лаълу дур иқди тушти туфроқ аро.

Шохлардин тўкилди баргу бор,
Гул кетиб гулистонда қолди хор.

Булбул ўлди хомуш бошдин-оёқ.
Тил нечук сўз дегой йўқ эрса қулоқ.

Қумрии зор бехурўш ўлди,
Савсани хушзабон хамўш ўлди.

Бўйла ҳашам ароки хусрави гул —
Бордию, ўлди ҳажрида булбул.

Хусрави тожбахшу мулкситон,
Ўзга оламга қилди майл аён.

Тушти гаҳ тобга, гаҳи табга
Кўнгли жонга етушти, жон лабга.

Табу тоб этти тер юзида аён,
Ўйлаким сув ичида барги хазон

Пўст ила устухон бўлуб бадани,
Балки де: анкабутнинг расани.

Етти ранжу аламдин жонга,
Дарддин кўнгли етти афгонга.

Ортибон дард шиддати охир,
Ўзга навъ ўлди ҳолати охир.

Шоҳни хизматига қилди талаб,
Деди очиб васият этколи лаб:

«Алл ила мамлакатга султон бўл
Зулмдин доимо гурезон бўл.

Токи, сандин улус топиб роҳат,
Кўрмасун меҳнату, гаму кулфат.

Хайли дарвешнинг ризосига боқ-
Ки, олардур саромади офоқ.

Фақрдин кимки, топти оғаҳлиғ,
Қилмади майли шавкати шаҳлиғ.

Неча султони оқибатандеш,
Бўлди шаҳлиғни тарк этиб дарвеш.

Ким келиб даргоҳингга дод этса,
Талаби соҳиби мурод этса.

Юзига гул киби табассум қил,
Яхши сўзлар била такаллум қил.

Агар ул ҳайбатингдин ўлса лол,
Санга арз айлай олмаса аҳвол.

Қалам аҳлиға эътимод этма,
Езса ҳар сўз эътиқод этма.

Ҳар жароҳатки, ул ситамдиндур,
Билгил, албатта ул қаламдиндур.

Илмнинг қийматиға берма шикаст,
Шарънинг қадрини ҳам айлама паст.»

Бу васиятни чуи тамом этти,
Берди жону жинон сори кетти.

Борча эл мотамида чекти фиғон,
Гўёким қиёмат ўлди аён.

Шўълаи оҳ чиқди гардунға,
Дажлан ашк етти Жайҳунға.

Ҳама олам хурушдин тўлди,
Ҳама одам сиеҳпўш ўлди.

Тутубон мотамин бори лашкар,
Қаро ранг ичра ботти сарто-сар.

Қарориб борча лашкари онинг,
Мулки ҳинду ўлди кишвари онинг.

Белига боғлағон гуҳарли камар,
Ғамидин топти тоб сарто-сар.

Шурқатида қаро кийиб хотам,
Тутти йиртиб узорини мотам.

Бўлди бошдин айру тожи зар,
Негоким қолди мамлакат бесар.

Тахти туфроқ уза макон этти-
Ки, Сулаймони мамлакат кетти.

Яъни, эл оҳ тортибон гамнок,
Баъзи айлаб яқою сийнани чок.

Ашк ила ювдилар ўлук баданин,
Хулладин қилдилар ориф кафанин.

Элтибон жониби лаҳадга равон,
Қора туфроқда қилдилар пинҳон.

Улки авжи фалак нишиман анго —
Эрди, охир ер ўлди маскан анго.

Улки бошиға тожи зар урди,
Ер тубиға бошини еткурди.

Улки кийди ҳарир пироҳан,
Чиқориб пироҳанни кийди кафан.

Даҳр аро ҳеч ким қадам қўймас-
Ки, қадам жониби адам қўймас.

Ким қилди бешик аро манзил,
Қилди тобутни оқибат маҳмил.

Даҳр боғи эрур ажаб бир боғ-
Ки, онго лола келди қонлиғ доғ.

Тарабу айш бўйи йўқ гулида,
Ҳам навои нишот булбулида.

Гунчасининг лабики хандондур,
Бўлубон қон ичи, паришондур.

Ҳар бинафшаки кўргузур бўстон,
Бир суманбар хатидин онгла нишон.

Лолаким бош чиқорғуси ҳар йил,
Бир рухи лолагун нишонаси бил.

Тоза сарвеки бўлғуси пайдо,
Бир сиҳиқад намунаси гўё.

Оқил эрсанг жаҳонни тарк этгил,
Мард эсанг хонумонни тарк этгил.

Бебақодур бу олами фони,
Хушманд эрсанг айла тарк они.

ШОҲНИНГ ОТОСИ УРНИҒА САЛТАНАТ ТАХТИҒА
МИНҒОНИ ВА ДАРВЕШНИНГ ШОҲ БИСОЛИҒА ЕТИВ
ЯНА МАҲРУМ БУЛҒОНИ

Даҳрдур бир каманди печо-печ,
Ҳеч анга хотирингни боғлама ҳеч.

Гар эсанг хушманду гавҳарсанж,
Бил бу оламини арсаи шатранж.

Ҳар замон кўрки, бир ўйин бирла,
Келтурур ушбу арсаға бир шаҳ.

Бўлди Хусравға жонишин чун Шоҳ,
Топти ҳаддин зиёда давлату жоҳ.

Адлу аҳсон йўлиға қўйди қадам,
Халқни қилди хушдилу хуррам.

Даври андоққи, даври май хуш эди,
Борчаға дилқушою дилкаш эди.

Етмайин ҳеч қимсага озор,
Йўқ эди ҳеч бир кўнгулда губор.

Борча мавлум ғамдин осуда,
Ғуссадин зулм аҳли фарсуда.

Шаҳна тоб ичра ўйлаким гесу,
Фитна хоб ичра ўйлаким уйқу.

Мамлакатда ихрож заҳмати йўқ,
Халқда эҳтиёж заҳмати йўқ.

Суду савдо кишида йўқ асло,
Зулфи ёр ўлди суд ила савдо.

Лашкар аҳли қўлидин аҳли замон,
Кўрмади кашмакаш, магарки камон.

Ҳеч ким эрмас эрди зору низор,
Магар улким бор эрди ошиқи зор.

Бўлса ҳар кимса бенаво ногаҳ,
Бўлгоч аҳволидин онинг огаҳ.

Онга шаҳ айлар эрди ўйла карам-
Ки, бўлур эрди мунъимни олам.

Айласун раҳмат ул атоға худо-
Ки, халаф бўйла қолди сўнгра анго.

Офарин эрди ул садафга нисор-
Ки, берур бўйла гавҳари шаҳвор.

Ул дарахти куҳан эрур хушқол-
Ки, қолур ондин ушбу навъ ниҳол.

Шоҳ чун шаҳлиғ ихтиёр этти,
Ул Гадоға ҳамул хабар етти.

Шод ўлуб чуст ўрнидин турди,
Шоҳ даргоҳи сори юз урди.

Деди: «Қилсам бориб қошиға дуо,
Айлагай Шоҳ ваъдасиға вафо.»

Хотами Шоҳниким эди зарҳал,
Топшуруб эрди Шоҳ анго аввал.

Элтибон маҳрамиға топшурди,
Маҳрам олдию Шоҳға еткурди.

Кўзи Шоҳнинг чу тушти хотамиға,
Боқибон лутф бирла маҳрамиға.

Деди: «Улким кетурди бу хотам,
Кетуруб они қил манго ҳамдам.»

Шоҳ даргоҳиға чу етти Гадо,
Бўлди тандин Рақиб жони жудо.

Шоҳи душмангудозу дўстнавоз,
Кийибон хилъати ниёзу ноз.

Кулуб онинг юзига бошлади сўз,
Олмади лаҳза юзидин кўз.

Сўзидин берди жониға қувват,
Тун-кун этти ўзига ҳамсуҳбат.

Юзидин қилмайин кўзини йироқ,
Тутар эрди онинг сўзига қулоқ.

Ошиқиға қилиб навозишлар,
Кўргузур эрди лутфу нозишлар.

Неча кун бу сифат тузуб суҳбат,
Коми дил бирла қилдилар ишрат.

Лек ҳар дам эрур синехоға иш,
Айламак ўзга ҳол ила гардиш.

Васл аро гар бировни шод айлаб,
Яна ҳижронда номурод айлар.

Донм асбоби васл эмас найдо,
Гар бугун бўлса, йўқтурур тонгло.

Деди ровий бу сўзниким, ул дам—
Ки, Гадо эрди Шоҳға маҳрам.

Етти Шоҳ олдиға бу навъ хабар
Ки, ҳама лашкари фалон кишвар —

Шоҳнинг қасдиға бўлуб жозим,
Бу диёр узра бўлдилар озим.

Адади йўқ, доғи қадам то фарқ —
Бўлубон барча кўк темур аро гарқ.

Шоҳ керакким, бу ҳолини билгай,
Хасмининг дафъи фикрини қилгай.

Чу бу сўздин Рақиб эди огоҳ,
Рашкдин деди Шоҳға тортиб оҳ:

«Уқало оллида эрур маълум-
Ки, назар шумларға қилмоқ шум.

Қимни бахт қилса хору нажанд,
Қила олмассен они иззатманд.

Бўлғил ушбу Гадодин безор-
Ки, ўзидек сани ҳам айлар хор.

Бўлсун оввора ушбу Гадо-
Ки, мунинг шомини кетурди бало».

Бу сифат айлабон они мазмум
Охир этти висолидин маҳрум.

Шоҳдин чун Гадо жудо тушти,
Бошиға чорасиз бало тушти.

Деди: «Ёрабки, бу на ҳолатдур,
Ваҳ, бу на ранж ила малолатдур.

Ёгса ҳар фитна абридин гар тош,
Мени мазлумға ушотур бош.

Чиқса ҳар ғусса даштидин гар хор,
Зор кўнглумға еткурур озор.

Назарим қайси гулга тушса агар,
Бўлур ул хор, балки юз ништар.

Ногаҳон олсам илгима бир жасм,
Заҳр ўлуб бода, бўлгомен ноком.

Топсам истаб чу чашмаи зулмот,
Шарбати марг бўлғой оби ҳаёт.

Истабон ком йўлга қўйсам гом,
Йиқилурман қуруқ аро ноком.

Ул қуруқдин чиқарса гар бахтим,
Яна йиқғуси толини сахтим.

Од, бу бахти вожгунимдин,
Вой, бу толини забунимдин.

Бу тирикликдин ўлганим яхши,
Қаро ерга кўмулганим яхши.

Марг истаб лабимға етти жон,
Жон бериб марг истарам ҳар ён.

Тобакай чиқғай оҳу афғоним,
Көшки чиқса жисмдин жоним.

Нафсим ўтидин танимда халал,
Кош, қатъ этса бу нафсни ажал.

Йўқ кўнгулда нишотдин асаре,
Балки ғамдин анго етар зараре.

Даври гардун на истагай мандин-
Ки, асар қўймади ҳазин тандин.

Чархи золим эшитмади додим,
Тутти мундин фалакни фарёдим.

Даҳр золи улус фиреби учун,
Тимайин макру ҳийладин тун-кун.

Узига зеб бергуси ҳар дам,
Токи майл айлағай анга олам.

Рост биагил миллати каждур,
Зоти шуму жибиллати каждур.

ҚИШ МАВСИМИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ
ДУШМАНИГА ЗАҒАР ТОПҒОНИ ВА РАҒИВНИНГ МАҒТУЛ
БУЛҒОНИ ВА ШОҲ ВИЛА ҒАДО ҲАМСУҲВАТ ВУЛУВ ВИР
НЕЧА КҮН ИШРАТ ҚИЛИБ ОЛАМДИН УТҚОНЛАРИ

Муңча қиш мавсими етушти равон,
Бўлди ўт тоби элга роҳати жон.

Боқти эл офтобга пайваст,
Бўлди гўёки офтобпараст.

Баски афсурда бўлдилар яхдин,
Истадилар мақом дўзахдин.

Чархдин меҳр тезрак кетти-
Ки совуқдин анго зарар етти,

Балки олам аро йўқ эрди қуёш,
Ҳама тун эрди, кун эмас эди фош.

Бўлди ўт рутбаси фузун гулдин,
Дудининг қадди шохи сунбулдин.

Сўздин этти танига жавшан сув,
Балки борча либосин оҳан сув.

Урса маркаб агар муз устига гом,
Сиккадор ўлур эрди нуқраи хом.

Қичқуруб раъд зоҳир этти ситез,
Жола тошини ҳар дам отиб тез.

Бўйла айём ароки чиллаи дай,
Тирборон етурди пай-дарпай.

Шаҳрдин Шоҳ отланиб юрди,
Душмани жонибиға юз урди.

Чекти лашкар аду диёри уза,
Токи етти онинг ҳисори уза.

Ясадилар ики тарафда ясов,
Жилвагар икки ёндин ўлди ялов.

Ҳар тараф тиғи тез ўлуб пайдо,
Фитнау рустахез ўлуб пайдо.

И
зирҳни ханжарлар,
доққи сабзаи тарлар.

лди микроз қорчошиб неча тмғ,
Эл бошин қатъ қилмоқ айлаб биг.

Еллар эгнида найза бўлди муқим,
Уйлақим Тур уза асои Калим.

Гард қилди фалак сори оҳанг,
Ер дағи чарх бирла тузди жанг.

Кўҳтанлар бошида гарду губор,
Боғ бошида абрдек сайёр.

Кимки хасмига урса ханжари бим,
Хасмининг жисмин айлар эрди ду ним.

Хар кишининг бошига етса тиг,
Утубон ерга айлар эрди биг.

Иқилиб оти бирла зеру забар,
Туфроқ узра ётор эди музтар.

Сар-басар ер юзи бўлуб пурхун,
Мавжи онинг шафақ киби гулгун.

Шафақеким фалакдадур ҳоло,
Қилур ул хун нишонасин пайдо.

Бор эрди ушбу арсада Дарвеш,
Шоҳға манзил эди, анго дилреш.

Қўлини кўтариб дуо сориға,
Юзини эвуруб само сориға.

Шоҳнинг нусратин тилар эрди,
Хасмининг зиллатин тилар эрди.

Ногаҳон хасми қочти майдондин,
Тилку ондоқки шери гаррондин.

Турфақим, бу сифат уруш чоғи-
Ки, чекор эрди тиглар ёғи,

Бўлмади кимса жуз Рақиб ҳалок,
Гар Рақибе ҳалок бўлса не бек?!

Бўлмағил ушбу турфаға қонё,
Турфароқ сўзго эмди бўл сомё.

Кеча вулфики берди халқға даст,
Курси хуршидаға етушти шикаст.

Бўлди гардун тани муламмаъ ҳам,
Чатри ферузагун мурассаъ ҳам.

Бўйла туш кўрди жумла Шоҳу сипоҳ-
Ки, Шоҳ олдиға келди бир огоҳ.

Хизр ёнглиғ анго очуқ талъат,
Киймиш эғнига бир яшил кисват.

Деди: «Ул вақтеким уруш қилдинг,
Душманинг қасдиға юруш қилдинг;

Санга ул нусратеким ҳақ берди,
Ул Гадонинг дуосидин эрди.

Турғил они ўзунгға маҳрам қил,
Шод этиб лутф бирла беғам қил.

Шоҳ уйғонди уйқудин ул дам,
Кўрмиш эрди бу тушни лашкари ҳам.

Ундаб этти Гадони маҳрами хос,
Ҳажрдин қилди васл бирла халос.

Кимки, чекса фироқи жононин,
Сўнгра топғуси роҳати жонин.

Яхшидур заҳри ҳажру, ранжу, малол,
То билингай недур шароби висол,

Ҳажрдин сўнг агар висол ўлмас,
Шеваи ишқға камол ўлмас.

Шоҳу Дарвеш мисли ширу шакар,
Бир-бири бирла бўлди шому саҳар.

Шоҳ қилиб жилва иззу ноз била,
Бўлди Дарвеш иши ниёз била.

Даъби маъшуқ ноз бўлғусидур,
Расми ошиқ ниёз бўлғусидур.

Улгуча бир-бирига ёр эдилар,
Соҳибхлосу роздор эдилар.

Оқибат бу жаҳондин ўттилар,
Туфроқ остида жой туттилар.

Жонлари жисмдин жудо бўлди,
Ерлари тира хок аро бўлди.

Ваҳки, бу манзил асру кўтаҳдур,
Шоҳу Дарвешга гузарғаҳдур.

Ҳеч бу домдин қутулмоқ йўқ,
Ўлмайин кимса тинч бўлмоқ йўқ.

Хизр янглиғ гар ичсанг обн ҳаёт,
Охир олғуси жонни бу зулмот.

Сайр Исодек айласанг афлок,
Оқибат бўлғуси мақоминг хок.

Юсуфосо эсанг маҳи Канъон,
Қилғосен оқибат қудуқни макон.

Масалан умри Нуҳ топсанг агар,
Ушбу тўфон этар ҳалоки хатар.

Улки озоди ҳар қуюддурур,
Аҳаду вожибул вужуддурур.

БУ ҚАЛОМИ ХУЖАСТА ФАРЖОМ ХАТИ ТАВФИҚИНИНГ
ШУКРГУЗОРЛИГИКИМ, МАТВУЪИ ХОСУ МАҚВУЛИ
АВОМДУР

Шукрилллоҳки, бу хужаста калом,
Ҳотирим коми бирла тонти тамом.

Шукр ҳам буки то тамом ўлди,
Мажлисорои хосу ом ўлди.

Борчанинг тилида онинг сифати,
Ҳаманинг огзида онинг нуқати.

Ондин офоқ жайби пурдур,
Ондин ишқ аҳлиға бағал пурдур.

Гарчи қаллоби шаҳр эрур сарроф,
Е хатогўи даҳр эрур ҳарроф,

Заррача синмоғуси миқдори,
Жон бериб олғуси харидори.

Байти гар камдурур манга ғам эмас,
Яхши мазмуни, шукрим, кам эмас.

Соф мазмуни меҳрдек зоҳир,
Тонг эмас қилса майл анго хотир.

Маъни хосу лафзи омфиреб,
Олғуси борчадин қарору шикеб.

Оллоҳ, оллоҳ, на дилпазир ушбу,
Роғиб ўлғилки ногузир ушбу.

Мунча бўлғай фунуни шоирлиқ,
Мунча бўлғай фусуни соҳирлиқ.

Ким дам урса тилни банд этдим,
Айладим сеҳру мустамад этдим.

Хасм кўзига милдур қаламим,
Дўст чашмиға нурдур рақамим.

Зоҳир этти қародин обиҳаёт,
Лек ҳосиддин олди тоби ҳаёт.

Раҳм жоедурурки ўлди ҳасуд,
Раҳм айламак ўлукка на суд?

Дили ҳосид ҳамеша хун ўлсун,
Алами дам-бадам фузун ўлсун.

Эй ҳасуд, ушбу фикр фосиддур,
Фикри фосид ҳамеша косиддур.

Сенкидурсен сўз аслидин маҳжур,
На десанг, эйки, борсен маъаур.

На ғаразкѣмъ эди санго маълум,
Ул бурундин эди манго мафхум.

Муйбоф этса неча жустужуй,
Ойира олмоғуси саъй ила муй.

Қойдаким ҳудҳуди Сулаймондур,
Мур қоқмоқ қанот на имкондур.

Қачон ўлғай садои ғулғули зоғ,
Роҳатафзо навои булбули боғ.

Менки сўз оламидамен дарё,
Сен ўқурсен биров сўзини манго.

Киши шеърин ўғурлама зинҳор,
Бўлса ўз шеъринг айлагил изҳор.

Ўзгалар шавқ жомин айлади нўш,
Санга иш телбадек мудом хурўш.

Ўзгалар чекса оҳи оташнок,
Сен қилурсен чекиб яқонгни чок.

Мен сухан сиккасини қилғум нав,
Сенга иш арз махзани Хусрав.

Чун эмассен бу номада номи,
Тутмагин номи Хусраву Жомий.

Сен киби кажхаёли номарғуб,
Олор отини тутмоқ ўлмас хуб.

Сен чун назмингга шеър қўйдинг от,
Санго йўқтурму шеър элидин уёт?!

Бўлмаса назм чун дурри макнун,
Саҳл бўлғай табиати мавзун.

Сену мен гарчи бормиз шоир,
Фарқ лекин арода бор зоҳир

Кўрки бирдек эмас самуму насим,
Бирига ер — жинон, бирига жаҳим.

Нармлиқда бири равонпарвар,
Бирдин гармлиқда жонға хатар.

Чунки бир қаргаси ракики наво,
Бир ҳумо бирла айлабон даъво;

Деди: «Сандин қуйи эмас поям,
Соянгосо эрур менинг соям».

Деди бир кимса: «Эй тангмой,
Тенгму бу соя бирла ул соя?»

Кирса ҳар ким бу сояға ногоҳ,
Бўлғай ул олам ичра зилли илоҳ».

Можарои ҳусуду қиссаи ман,
Ўйлаким қаргасу ҳумо равшан.

Йўқ, йўқ, ушбу сўзим боридур лоф
Даъвийи достони ҳазлу газоф.

Мен ким ўлдимки эл дегай мандин?
Шуаро рашк айлагай мандин?

Мен недин ҳам ҳусуддин дегомен,
Чун ямондур ямонни найлагомен.

Тобакай қилгомен бу навъ хурўш,
Кошки эмди бўлгомен хомўш.

Борча маъшуқ ноzi ҳурматидин,
Жумла ошиқ ниёзи ҳурматидин.

Шоҳларнинг баланд жоҳи учун,
Ҳам Гадоларнинг ўтлуғ оҳи учун

Уламои изомнинг ҳақи,
Сулаҳойи киромнинг ҳақи —

Бир назар айлабон Ҳилолийға,
Чек они мақсади висолиға.

Оғаҳийни ҳам айлама навмид,
Тут тариқи савоб аро жовид.